

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА**

Шостак Оксана Григорівна

УДК 821.81/.82'06/09)(02)

**ХУДОЖНІ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ТВОРЧОСТІ
СУЧАСНИХ ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ КОРИННОГО
ПОХОДЖЕННЯ**

10.01.04 – література зарубіжних країн

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора філологічних наук

Київ – 2021

Дисертацію є монографія

Робота виконана на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики Національного авіаційного університету, м. Київ, Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: докторка філологічних наук, професорка
ВИСОЦЬКА Наталія Олександрівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професорка кафедри теорії та історії світової літератури
імені професора В. Фесенко.

Офіційні опоненти: - докторка філологічних наук
ОВЧАРЕНКО Наталія Федорівна,
Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України,
завідувачка відділу зарубіжних та слов'янських
літератур;

- докторка філологічних наук, професорка
ЛПІНА Вікторія Іванівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
завідувачка кафедри порівняльної філології
східних та англомовних країн;

- докторка філологічних наук, професорка
БАНДРОВСЬКА Ольга Трохимівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професорка кафедри світової літератури.

Захист відбудеться “ 12” квітня 2021р. о 11-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.178.01 в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4).

Автореферат розісланий “ 5” березня 2021р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.О. Матвєєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми роботи. На тлі зростання загального інтересу до феномену національної ідентичності та його виявів у сфері літературно-художньої творчості відчутно актуалізується необхідність поглибленого вивчення вираження цієї категорії у літературному процесі корінних народів Північної Америки. Вибір автохтонної літератури як окремого предмета розмови зумовлений виразною тенденцією останніх десятиліть спрямовувати гуманітарну думку у бік національної самосвідомості, а також особливостями літературних практик сучасної доби. З одного боку, література корінних народів північноамериканського континенту є окремим явищем у літературному каноні США та Канади, а з другого – у цій літературі іманентно втілюється величезний культурний і духовний досвід, накопичений аборигенними народами не просто протягом п'ятиста років з часів поневолення їхнього континенту білими завойовниками, але від значно більш ранніх часів самоусвідомлення себе як окремих етнічних груп.

Остання третина ХХ ст. позначена низкою національних ренесансів, які прокотилися багатьма країнами світу. Національна ідентичність у сучасній гуманітаристиці сприймається і як літературознавча категорія, оскільки художня література як частина культури орієнтована на те, щоб переосмислити і зберегти особливості національної колективної і групової поведінки. Більше того, вона здатна перетворюватися на системотворчий елемент колективної пам'яті, на ідейний фокус, де поєднується культурна традиція, історія та самосвідомість людини. Проблема усвідомлення власної ідентичності знаходиться у центрі практично кожного твору сучасних письменників індіанського походження. Сучасні автохтонні письменники США та Канади відмовляються визнавати себе «маргіналами» літературного процесу попри вікову традицію насильственої асиміляції. Отримання багатьма з них престижних літературних премій (Пулітцерівська премія 1969 р. – Н. С. Момадей, премія фонду Роджерса у Канаді 2005 р. – Дж. Бойден, Національна книжкова премія США 2012 р. – Л. Ердрич) доводить, що письменники корінних меншин Північної Америки впродовж останніх п'ятдесяти років стрімко увірвалися на літературний Олімп.

Водночас слід констатувати, що вивчення художніх творів корінних письменників Північної Америки під кутом зору літературних проєкцій національної ідентичності становить відносно новий напрям у науковій практиці. Розв'язання проблем національної ідентичності корінними народами Північної Америки як ототожнення себе з універсальним світобаченням та культурними світами, опір суперечностям космополітичного самоусвідомлення й нівелювання особистісної автентичності варто шукати у практиках трансцендентного самовизначення цих народів, передусім у культурній і релігійній ідентичності.

До цього моменту не має чітко визначеної термінології щодо того, як правильно мають іменуватися представники корінних народів Північної Америки. Слово «індіанець» для більшості американців підспудно містить складні асоціативні ряди, що насправді принижують людину, до якої це слово застосоване, оскільки воно передає низку расових стереотипів та очікувань. Ужита Христофором Колумбом лексема може здатися цілком нейтральною, такою, що вказує на місце

походження людини, оскільки мореплавець був переконаний, що він досяг берегів Індії. Та з роками це слово набуло інших асоціацій, часто вони зовсім не стосуються кольору чи місця походження. Ця помилка широко трансльована науковцями, які наполягають саме на цьому терміні. Натомість представники корінних націй у Північній Америці погоджуються з узагальнювальним терміном «Native Americans» (корінні американці) та «First Nations of Canada» (перші нації Канади). Навіть запропонований одним із перших дослідників корінної літератури, автором книги «Ренесанс корінних народів» К. Лінкольном термін «Amerinds» (америнди) сприймається як своєрідний дерогатив. У науковій спільноті США протягом останніх десятиліть нарешті звернули прискіпливу увагу на вивчення особливостей кожного корінного етносу й на вплив конкретної культури та історії на його літературний процес.

Отже, **актуальність дослідження** зумовлена необхідністю літературознавчого дослідження художніх виявів національної ідентичності у творчості корінних письменників Північної Америки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію у вигляді монографії підготовлено в межах наукової теми кафедри іноземних мов та прикладної лінгвістики Національного авіаційного університету «Філологічні виміри національної ідентичності у культурі англomовних країн» (номер реєстрації 104/12.01.04).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного авіаційного університету (протокол № 10 від 30 листопада 2016 р.).

Дисертацію обговорено на розширеному засіданні кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики факультету лінгвістики і соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (протокол №1 від 18 січня 2021 р.)

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в тому, щоб через аналіз літературознавчих і літературних текстів окреслити цілісну теоретичну й емпіричну модель різнорівневого функціонування концепту національної ідентичності у творах американських та канадських авторів корінного походження; обґрунтувати провідну концепцію тлумачення літературних виявів національної ідентичності як унікального коду, гносеологічного, соціокультурного й художньо-естетичного чинника, що відіграє істотну роль у процесі формування сучасного світосприйняття та міфотворення представників індіанських літератур. У дослідженні поставлені такі наукові завдання:

- з'ясувати риси національної ідентичності корінних народів Північної Америки в сучасному соціально-культурному дискурсі;
- виявити еволюцію формування національної ідентичності в культурах корінних народів Канади та США;
- простежити різні підходи до поняття північноамериканської корінної ідентичності в історико-культурному дискурсі;
- виокремити основні напрями критичної та художньої рецепції творів корінних письменників;
- продемонструвати стадії становлення й розвитку літератур північноамериканських індіанців;

– оцінити емпіричний і теоретико-методологічний потенціал пошуку ідентичності в контексті аналізу літературних творів корінних американців та канадців;

– дослідити рівні функціонування літературної репрезентації національної ідентичності в художніх текстах корінних письменників на рівні знака, метафори, алегорії, символу, ідеї, міфу, «тексту в тексті»;

– описати художні проєкції індіанського ренесансу в культурі США й Канади;

– з'ясувати специфіку застосування елементів магічного реалізму в літературних творах та дослідити співвідношення християнської парадигми з традиційними віруваннями американських індіанців у художніх текстах корінних жителів континенту.

– **Об'єкт дослідження** – літературні тексти письменників-представників корінних народів США та Канади, що причетні до дискусії про національну ідентичність сучасних американських індіанців і перших народів Канади з притаманним їм розмаїттям суджень про особливості цієї ідентичності для кожного народу.

Предмет дослідження – поетикальні особливості художнього виявлення поняття національної ідентичності у творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження.

Джерельною базою дослідження послуговували художні та літературно-критичні тексти письменників корінного походження, таких як Н. Скотт Момадей, Л. М. Силко, Дж. Велч, Л. Ердрич, Дж. Візенор, Л. Оувен, Т. Кінг, Б. Брант, С. Паувер, Д. Глансі, Дж. Бойден, Ш. Алексі, П. Райлі, Дж. Л. Рассел, Ш. Стерлінг, Дж. Вілер, І. Брокер та інших письменників, що активно вдаються до творення автохтонної літератури, засвідчуючи у своїх працях динаміку змістовно-формального письма, базованого на культурних, релігійних, історичних реаліях.

Теоретико-методологічною базою дослідження є історико-літературні та літературно-теоретичні дослідження таких вчених у галузі теорії національної ідентичності корінних народів Північної Америки, як Г. Т. Альфред, Р. Л. Бариг, М. Батіста, Р. Бекхофер, Л. Брукс, Д. Браун, К. Бруніл, А.Грьобер, Д. Карлсон, Д. Шампейн, П. Л. А. Х. Шартранд, Дж. Гіюкас, Е. Чейфіц, С. Крісті, С. Корнел, Дж. Корнтассел, Т. Х. Прімо, Дж. Делорія, М. Дикстейн, Д.Р.Едмундс, К. Фелнер, М. Форт, Д. Франсис, Л. Франсис, Дж. Фридерс, І. М. Гарретт, О. Гілда, Дж. Грин, Л. Гроссберг, Дж. Хамілл, Г. Хорн, Ш. Хугндорф, М. А. Джейміс, А. Джозефі, В. Карлберг, Т. Кубал, В. Лоуренс, Т. Ломавайма, К. Лопез, К. Лучі-Купер, С. Лайонс, В. Менкіллер, Дж. Нагел, Д. Науман, Н. Пероф, Б. Піатот, Ф. Полліт, Дж. Джаспер, Дж. Преінг Вулф, В. Квінн, Дв. Робертсон, К. Ропполо, С. Рассел, А. К. Сміт, П. Ч. Сміт, П. Спрухан, Г. Стейнем, Д. Стивенсон, Х. Тайфел, К. Тейлор, Р. К. Томас, П. Вокер, Х. Вівер, Д. Вілкінс, Ч. Вілкінс, Е. Вілман, М. Вілсон, Дж. Вундер, Ф. Янг Мен.

Для виявлення жанрових і поетикальних особливостей при конструюванні моделей національної ідентичності в творах письменників корінного походження основоположними були концепції та ідеї К. Аквензі-Дамм, П. Г. Еллен, Б. Бабкок,

Дж. Брилла, К. Бекер, В. Бевіс, К. Бідвелл, К. Блейзер, Е. Бузонвіллер, Л. Браун Руоф, Дж. Брухача, Б. Берк, Х. Карр, С.-П. Кастилло, Л. Седерсторм, А. Чавкіна, В. Клеменс, С. Кохран, Е. Кук-Лінн, Дж. Кокса, К. Донаван, М. Дорриса, К.-Л. Дрискілла, Дж. Джастиса, М. Дебори, Л.Татонетті, Дж.-Е. Епіскн'ю, М.Фі, К.Фелнер, Р.Флек, М.Форте, Дж.-Л. Фрид, С. Фридмана, Г. Гриффін, Дж. Хафен, М. Харриса, М. Наката, Г. Гобсона, Л. Хоув, Х. Ізернхаген, В. Джейкобз, Е. Джахнер, Д. Джобін, Д. Троера, А. Келсі, Дж. Кортзера, А. Кехлера, А. Крупата, Р. Ла Форчін, Р. Лі, К. Лінкольна, Дж. Локарда, С. Лундсвіст, Е. Мак Доналд, Д. Мартинеса, С. Мейер, С. Мак Каш, С. Макдоналда, Д. Мак Грегор, С. Мак Кенгі, Дж.-П. Рестола, Б. Месл, Дж. Майнера, Д. Мур, Дж. Мюррей, Б. Ноелкін, М. Нудін, С. Ортіза, Л. Оувенса, Р. Паркера, Дж. Портера, Е. Пулітано, Дж. Пурді, С. Раміреса, М. Рафкіна, К. Рислінг Болді, С. Робертсон, К. Румера, В. Роско, Дж. Рупперта, Г. Сарриса, С. Скарберрі-Гарсія, М. Шубнера, М. Шаклтон, К. Шанлі, Дж. Шерзера, А. Сміт, Н. Сінклар, М.-Б. Тейлор, Д. Тедлока, К. Теутона, Д. Тріпаті, А. Вілі, Дж. Візенора, Р. Ворріора, Дж. Вівера, К. Вітсон, Е. Вігета, В. Волтера, К. Вомака.

На пострадянських теренах найбільш знаним дослідником культури корінних народів Північної Америки був О. Ващенко, чий внесок у дослідження й популяризацію міфології американських індіанців та творчості Н.Скотта Момадея важко переоцінити. Досліджували творчість автохтонних письменників Північної Америки й такі вчені, як О. Данчевська, В. Димитрієва, Ф. Димитрова, І. Єгорова, Л. Михайлова, М. Попова, С. Семенова, А. Танасейчук, К. Романов. Українська «індіаністика» представлена іменами С. Волкової, Ю. Джолос, В. Базової, Н. Березникової, Т. Лазаренко, С. Кот, Н.Овчаренко.

Методи дослідження. У роботі використано комплексну методологію відповідно до мети й завдань дослідження. Опорними методами стали: історико-літературний, історико-культурний, структурний методологічні підходи, що дали змогу з'ясувати особливості сприйняття ідентичності корінних народів у контексті культурних і літературних трансформацій, які відбуваються в умовах глобалізації з кінця ХХ століття, схарактеризувати явище письменницької боротьби за індіанську самобутність як історично зумовлений феномен культурно-літературного й історичного процесу Північної Америки. Крім цього, важлива роль належить методам культурно-семантичного й порівняльного аналізу, за допомогою яких досліджено зміни культурного змісту літературних засобів вираження національної ідентичності корінних народів континенту. Значне місце посів біографічний метод, що допоміг простежити взаємозв'язок літературних текстів із фактами біографії конкретних письменників на тлі історичних подій поневолення й геноциду автохтонних народів, уможливив узгодження процесу текстотворення з біографічним контекстом митця та інтенціями індивідуальної авторської свідомості в руслі літературного процесу епохи. Застосовано феноменологічний метод, що дав змогу інтерпретувати літературні тексти як відображення культурної та релігійної самосвідомості індіанських авторів. В окремих випадках застосовано герменевтичний метод, який сприяє глибшому осмисленню змісту й значення аналізованих текстів. У роботі використано засади психоаналізу щодо вивчення структури гендерного самоусвідомлення як складника національної ідентичності.

Наукова новизна отриманих результатів аргументована тим, що в монографії вперше в українському літературознавстві на широкому літературному й теоретичному матеріалі комплексно досліджений сучасний стан літератур корінних народів Північної Америки як складника американського та канадського корпусу літературних творів й феномену культури. Низка текстів та імен набули в роботі формату одного з перших наукових прочитань аналізованого феномену. Багато імен і назв творів, а також назви корінних народів уперше перекладено українською мовою й уведено до українського літературознавчого обігу; зроблено концептуальні висновки про художню своєрідність автохтонної національної ідентичності з її політичними інтенціями на тлі мейнстримної культурної парадигми США та Канади кінця XX – початку XXI століття.

У дослідженні сформульовано гіпотезу: національна ідентичність як дискурсивна ідентифікація сучасної прози письменників корінного походження, проаналізована з огляду на історико-культурні, наративно-ментальні, топологічні, інтегративні, комунікативні, художні перспективи, дає змогу конкретизувати цю літературу в структурі сучасного літературного процесу США й Канади як стійкий культурний і художній феномен.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів під час вивчення й викладання історії американської та канадської літератури, теорії літератури, історії зарубіжної літератури кінця XX – початку XXI сторіч, порівняльного літературознавства, спецкурсів і спецсемініварів з опанування літератур етнічних меншин. Результати можуть бути використані для розроблення нових літературознавчих дисциплін у вищій школі, підручників та навчальних посібників, для підготовки курсових, дипломних, магістерських і дисертаційних праць. Робота здатна стати концептуальним підґрунтям для наукових студій, присвячених теоретичним засадам і поетиці етнічної прози США та Канади, а також під час перекладу творів представників корінної спільноти українською мовою.

Особистий внесок здобувача. Напрацьовані матеріали й результати здійсненого дослідження, наукові публікації, апробація повністю є особистим здобутком дисертантки. Усі ключові ідеї, положення, що розкривають наукову новизну, висновки та результати дослідження отримані та сформульовані авторкою самостійно. Цитовані в дисертації твори не перекладались і не друкувались українською мовою і подані в перекладі, що складає один із аспектів самостійного філологічного вивчення тексту, окрім уривку з роману С.Паувер «Танцівник по траві», виконаного здобувачкою і надрукованого у часописі «Всесвіт» (№3-4 за 2017 рік).

Апробація результатів. Основні результати здійсненого дослідження (монографії) представлено в доповідях на 45-ти симпозіумах, різного рівня конференціях, зокрема міжнародних: у Національному авіаційному університеті – , щорічна Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми філології та американські студії» (2008, 2009, 2010, 2011, 2012), щорічний Міжнародний науковий симпозіум «Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: британські та американські студії» (2013, 2014, 2015, 2016), щорічна Наукова конференція «Шляхи подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей» (2013,

2014, 2015, 2016), щорічна Міжнародна наукова конференція «Національна ідентичність в мові і культурі», (2017, 2018, 2019, 2020), щорічний міжнародний симпозіум «Гуманітарний дискурс мультикультурного світу: наука, освіта, комунікація» (2018, 2019, 2020); у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка – Міжнародна наукова конференція «Національна культура у парадигмах семіотики, мовознавства, літературознавства, фольклористики» (2007), Міжнародна наукова конференція «Діалог культур: лінгвістичний і літературознавчий виміри» (2008), III міжнародна конференція «Contemporary Issues in American Studies» (2008); у Київському національному лінгвістичному університеті – I міжнародна наукова конференція на пошану професора Валентини Іванівни Фесенко (2014), Міжнародна наукова конференція «Транскультурні коди літературного дискурсу» (2015), Міжнародна наукова конференція «Поетика дому» (2016), Міжнародна наукова конференція «Видовищні форми ігрової культури: літературні проєкції» (2017), II міжнародна наукова конференція на пошану професора Валентини Іванівни Фесенко (2018), Міжнародна наукова конференція «Тіло як текст та текст тіла/ тілесність у художньому та літературознавчому дискурсах» (2019); в Університеті ім. Масарика, Брно, Чеська Республіка – Міжнародна наукова конференція «Revitalizace hopdnot: umeni a literature II» (2014), «Revitalizace hopdnot: umeni a literature III» (2016), «Revitalizace hopdnot: umeni a literature IV» (2018); IV Міжнародна наукова конференція «Текст. Язык. Человек» (Мозирський державний педагогічний університет ім. І.П.Шамякіна, 2007); «Philology in the III millennium» (Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe. Budapest, 2013), «The First International Conference on European Languages, Literature and Linguistics» ("East West" Association for Advanced Studies and Higher Education. Vienna, 2014), Міжнародна наукова конференція «Актуальные проблемы современной гуманитарной науки» (Казахский национальный университет им. Аль-Фараби, 2014), «Global Changes in Ukraine: Global Changes in English Teaching in Ukraine» (Львівський національний університет ім. І.Франка, 2016), Міжнародна наукова конференція «Міф у свідомості та культурі XX ст. (II Мішуківські читання)» (Херсонський державний університет, 2017), Міжнародна наукова конференція «Комунікативний дискурс у полікультурному просторі» (Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського, 2017), Міжнародна науково-практична конференція «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення» (Міжнародний гуманітарний університет, 2017), Міжнародна наукова конференція «Le Plurilinguisme a l'Épreuve de la Traduction» (Aix-Marseille Université, 2017), Міжнародна наукова конференція «Humanities and Social Science in the Era of Globalization» (Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe. Budapest, 2018), X міжнародна наукова конференція «Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур» (Національний університет «Острозька академія», 2018), IV Міжнародна наукова конференція «Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменство («Постколоніальні стратегії»)» (Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, 2018), Міжнародний конгрес «People, Power and Politics» (Kirsehir Ahi Evran University, 2018), II Міжнародний конгрес «People, Power and Politics» (Національний авіаційний університет, 2019).

Публікації. За темою дисертації опубліковано монографію (31,6 ум. др. арк.), 4 розділи у колективних монографіях (3 з них за кордоном), 38 наукових публікацій, з яких 23 – у фахових виданнях України, 7 – у виданнях інших держав, 9 – в інших виданнях.

Завдання дослідження визначили **структуру і обсяг дисертації (монографії)**. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (650 позицій) та додатків. Загальний обсяг дисертації (монографії) – 543 сторінки, із них – 468 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** подається обґрунтування вибору теми, її актуальності і наукової новизни, визначаються завдання дослідження і можливість практичного використання результатів, викладаються принципи добору літературного матеріалу, з'ясовується рівень вивчення питання у сучасному світовому і вітчизняному літературознавстві, характеризується методологічна основа, обґрунтовується теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Перший розділ «ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КОРИННИХ НАРОДІВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ» складається з дев'яти підрозділів, які визначають структурний склад національної ідентичності корінних народів Північної Америки. Пропонуються осмислення цього явища з філософської, історичної, політичної, культурно-релігійної, соціологічної перспективи.

У **підрозділі 1.1 «Політичні аспекти представлення ідентичності корінних народів у сучасному світі»** наголошено на глибокому переосмисленні формування політичних взаємин між корінними жителями Північної Америки та урядами країн, що були утворені на землях корінних народів. Попри широке розмаїття підходів до концепту «національна ідентичність», більшість дослідників вважає, що це поняття близькоспоріднене до тлумачення таких наукових явищ, як «нація», «націоналізм», «етнос», «ідентичність». Через історичні обставини, що склалися, для представників корінної спільноти Північної Америки названі поняття стали синонімами. Питання національної ідентичності корінних американців почало цікавити фахівців з індіанської історії й політики лише з кінця ХХ ст. Зацікавлення ідентичністю корінних народів мало й політичне підґрунтя. Юридично суверенність корінних націй була закріплена вождем Дж. Дж. Маршалом ще 1832 року в справі Ворчестер проти штату Джорджія, однак фактично вона набула сили лише в 1974 році, після розгляду у Верховному суді США справи Мортон проти Мансарі. Першими про свою суверенність заявили представники народу чокто, які у 70х рр. ХХ ст. спромоглися на своїй території створити «економічне диво чокто». У висновках 2008 р. Королівської комісії з питань корінних народів Канади наголошено, що «корінні народи не є расовими групами, їх потрібно аналізувати як органічну й політичну єдність. Попри те, що сучасні корінні народи історично ведуть свій родовід від перших жителів Північної Америки, доволі часто вони мають змішане генетичне походження й варіативних предків. Як органічна політична єдність вони можуть еволюціонувати та змінювати свій внутрішній склад» [Royal Commission on

Aboriginal Peoples]. Національна ідентичність корінних народів континенту постає як результат усвідомлення спільнотою своєї окремішності, що зафіксована у свідомості її представників тривким образом суспільної єдності, своєрідним «Ми».

Лише через кілька століть після відкриття Північної Америки терміни на зразок «індіанський» або «корінний» набули будь-якого змісту для позначення колективної ідентичності представників народів черокі, пекоти, мохавки, чіппева та сотень інших племен і народів, за контрастом із новонародженим суспільством європейських колоністів. Слова «індіанець», «американський індіанець», «аборигенний» і «корінний» виникли як взаємопов'язані з такими термінами: «колонізатори», «поселенці» й «американці». Терміни «плем'я» та «нація» можуть породжувати плутанину у використанні, але вони часто замінюють один одного, коли йдеться про політичні відносини між США й корінними жителями. У випадку Канади найбільш політично прийнятним терміном є «перші нації Канади».

У підрозділі 1.2 «Історія політичних взаємин США та Канади з корінними народами континенту» системно проаналізовано формування взаємин між США, Канадою й корінними народами та окреслено проекції цих подій у літературних творах письменників корінного походження. Спочатку право всіх членів племені, незалежно від расового походження, не поставало для уряду на порядку денному. В угодах, укладених до 1871 р., уряд жодним чином не обмежував у правах членів племені, зважаючи на їхню кровну належність. У розділі окреслені основні віхи політичної історії континенту, що вплинула на формування національної ідентичності її корінних народів.

1830 року Конгрес США ухвалив Закон про переселення індіанців, що фактично надав юридичної сили етнічним чисткам. Із 1831 р. до 1939 р. основні племена південного сходу, так звані п'ять цивілізованих націй, переселено на Індіанську територію (нинішня Оклахома). Це переселення повинно було полегшити шлях білим переселенцям углиб континенту, але, відповідно до тогочасної політики, корінні народи на той момент мали зберегти в такий спосіб звичний уклад життя, органи управління й культуру поза межами Сполучених Штатів. Політична підтримка переселення істотно послабилася через трагічні наслідки маршу народу черокі, в історію він увійшов як «Стежина сліз». Під час цього маршу загинула чверть його учасників. До цієї теми у своїй творчості звернулася Д. Глансі в романах «Відштовхуючи ведмеда. Роман про Стежину сліз» та «Відштовхуючи ведмеда. Після Стежини сліз».

Після 1839 р. основне місце в політичному житті США посіли суперечності між Півднем і Північчю, що призвели до Громадянської війни 1861 – 1865 рр. Після її закінчення знову посилилась експансія на захід, що актуалізувала необхідність переселення індіанців. Із цього моменту розпочинається період утворення резервацій. Зломлені військово, індіанці продовжували протистояти білій експансії духовно. Кінець 1880-х і початок 90-х позначені рухом, що набув назви «танок духів» («Ghost Dance»), його очолив духовний лідер Вовока. Історичні події, пов'язані з цим періодом, описані в романах Л. М. Силко «Сади в дюнах» і «Співочий клуб майстрів м'ясників» Л. Ердрич.

Відтоді почала розвиватися система освіти для індіанських дітей в школах-інтернатах, основною метою якої було якомога швидше асимілювати їх до потреб

білого суспільства. Вирвані із сімей діти були вміщені в умови, близькі до тюремних, «навчання» здебільшого полягало в тому, щоб змусити їх забути власну мову й культуру. Про це писали такі письменники, як Л. Ердрич у романі «Сліди», Л. М. Силко – «Сади в дюнах», Дж. Бойден – «Триденний шлях», Ш. Стерлінг – «Мене звати Сіпітза».

1924 року всім корінним жителям примусово «дарували» американське громадянство. Лише Р. Ніксон у 1970 р. узяв курс на самовизначення корінних націй. Причиною стали захоплення острова Алякатрас й оголошення його суверенною індіанською територією, військове протистояння біля поселення Вундид Ні, захоплення будівлі Агенції у справах індіанців у Вашингтоні, марш Каравану невиконаних угод, що пройшов по всій країні у 1972 р., та інші дії, організовані «Червоною силою» (про це промовисто написано в романі Дж. Армстронг «Слеш»). Нині на федеральному рівні у США визнано 562 племені.

Дещо інакше розвивалися події в північній частині континенту. У 1876 р. у Канаді ухвалено Закон про індіанців (так званий «Indian Act»), що стосувався внесених до реєстру індіанців 614 перших націй Канади та регулював взаємини держави з її корінними жителями. До 1968 р. уряд Канади міг «надати» визнаним державою індіанцям політичні права. Державні заходи щодо термінації індіанців у Канаді були розпочаті тільки 1969 р., з оголошенням у Парламенті заяви уряду Канади про політику стосовно індіанців («Statement of the Government of Canada on Indian Policy»), що відомий під назвою «Білий документ» («White Paper»). Країною прокотилися бурхливі протести й сутички, відомі під назвою «Червона сила» («Red Power»). У 1970 р. уряд відкликав «Білий документ». У 1982 р. до Конституції Канади додали розділ 35, який визнавав на законодавчому рівні права індіанців, закріплені угодами між племенами й урядом Канади в XIX ст.

Дискурс визнання передбачає дві парадигми: політику рівності та відмінності, які стали лейтмотивом політичної боротьби індіанських народів у XX ст. Для національної спільноти корінних американців ідентичність формується в процесі взаємодії з іншими спільнотами, з одночасним визнанням із їхнього боку. Колоніальна історія Північної Америки з постійним переміщенням корінних народів із їхніх традиційних земель унаслідок різноманітних війн, етнічних чисток, доктрин обов'язкової освіти в інтернатах, численних законодавчих ініціатив, які були покликані знищити племінну ідентичність, стали підґрунтям для наративу переміщення в романах Ш. Алексі, Д. Глансі, Л. Ердрич, Т. Кінга.

Підрозділ 1.3 «Становлення національної ідентичності корінних народів в історичній ретроспективі» присвячений аналізу взаємодії корінних народів із білими переселенцями на континент, починаючи з перших зустрічей жителів Плімутської плантації з народом вампаноагів, яка започаткувала державне свято США День подяки. Вивчення взаємодії між представниками Старого і Нового світів дозволяє дійти висновку, що до прибуття поселенців к Північну Америку тубільні народи мали власну систему правління й судочинства, свої уявлення про навколишній світ і світобудову, науку й мистецтво, їхні знання в медицині та астрономії навіть перевершували ті, якими оперувала європейська наука. Розрізнення між етносами відбувалося відповідно до релігійних уподобань, способу життя, продиктованого навколишнім середовищем. Задовго до прибуття Колумба

народи Північної Америки сформували цивілізацію, що нічим не поступалася тій, яка існувала на той час у Євразії та Африці.

Історичність – значуща частина літературного дискурсу письменників корінного походження. Відкритість інтерпретації історичних подій дає літераторам змогу вийти за бінарну опозицію «дикунство – цивілізація», нав'язану індіанцям мейнстримною культурою, поглиблює й розширює перспективу бачення національної ідентичності. Історична сигніфікація літературних творів відкриває перспективу до багатовимірності трансформацій подій сьогодення, допомагає літераторам функціонувати в кількох дискурсах, що сприймається читачем як вільна гра з традицією, своєрідний діалог з Іншим в історичній проекції. Зіткнення часових площин помітне у творчості практично всіх письменників корінного походження. Проте до суто історичного роману як до жанру, де взаємодія часів постає найбільш яскраво, зверталися лише окремі автори, найяскравішими серед яких варто назвати Д. Глансі, Дж. Велча, Л. Ердрич, Дж. Бойдена, П. Г.Еллен.

У підрозділі 1.4 «Паніндіанський рух» осмислено феномен «прогресивного індіанського руху» початку ХХ сторіччя, який вперше актуалізував загальні для всіх корінних народів проблеми, визначивши спільну індіанську ідентичність, що відрізнялася від вузької племінної боротьби за інтереси конкретного народу або клану. Паніндіанізм окреслив шляхи пристосування до домінантного суспільства.

Підрозділ 1.5 «“Свій” та “чужий” у контексті національної ідентичності індіанців» обґрунтовує необхідність соціопсихологічного аналізу феномену національної ідентичності корінних народів Північної Америки. Привілейоване місце, що відводиться західному світосприйняттю, піднесення європейських цінностей, постулювання західної системи знання як універсальної, відношення до представників не-європейських цивілізацій як до меншовартісних підпорядкованих Інших (чужих) зумовили етнічну кризу ХХ століття. Часто національна, етнічна, релігійна ідентичність утворюється за допомогою формул, які містять заперечення іншої ідентичності, оголошуючи про те, ким людина або спільнота не є. Бути «індіанцем» означало «не бути європейцем». Обов'язковою умовою для формування колективної або й особистої ідентичності є виникнення образу «іншого», найчастіше ворога; на тлі цього образу й відбувається процес самоідентифікації. Важливе місце тут посідають стереотипізація й комерціалізація представників корінних народів. Мейнстримні суспільства континенту ставляться до автохтонного Іншого як до товару, що добре продається, приносячи гарний матеріальний зиск. Таким чином відбувається свідоме нівелювання, подолання інакшості. Показовим для суспільств Канади і США є прихований расизм, який виявляється в комерційному застосуванні образливих для корінних жителів номінативів, таких як «червоношкірі», «індіанці», «скво», «папус», «вам-пум». Їх часто використовують у назвах спортивних команд та рекламі різноманітних товарів, образи індіанців є основою багатьох спортивних масконів та назв товарів масового вжитку.

У той час як, завдяки старанням Голівуду, у суспільній свідомості міцно утвердилося уявлення про «кровожерливих індіанців», масові вбивства корінних жителів Північної Америки обходять мовчанням. Досі не існує жодного твору мистецтва або кінематографу, де було б висвітлено трагедію знищення корінних жителів.

У підрозділі 1.6 «Сутність просторової ідентичності корінних американців» проаналізовано засадниче для національної ідентичності народів Північної Америки поняття просторовості. Просторовість ідентичності зумовлена тим, що простір неможливо уявити без тих, хто посідає в ньому певне місце. Людина має постійний внутрішній зв'язок із тією місциною, звідки вона походить, так само, як і з тією, де вона перебуває в певний момент. Просторова ідентичність корінних жителів підкріплена їхніми духовними переконаннями, завдяки цьому існує тісний симбіоз між землею й людьми. Відчуття себе як складника чогось більшого, так само, як і відчуття належності до місця, – елемент національної ідентичності індіанців, значущий компонент художньої творчості. Національна ідентифікація базована на зв'язній системі ідей і почуттів та на відчутті зв'язку між поколіннями. Людина постає спадкоємцем фізичних і духовних рис своїх предків, що передають від покоління до покоління майже без змін. Представники корінних народів із великим небажанням визнають кордон між Канадою та США, який для них постає витвором чисієсь нездорової уяви. Феномен рідної землі стає чи не основним фактором у формуванні корінних етносів. Д. Глансі в романі «Відштовхуючи ведмедя» робить спробу передати всю складність і важливість сакральної географії для переміщених черокі.

У підрозділі 1.7 «Мовна ідентичність як показник національної самобутності корінних народів» вивчаються вияви впливу мови конкретного народу на розуміння оточуючого світу і формування національної ідентичності. Дослідники ідентичності наголошують, що самоназва етносу – найпотужніший знак, який слугує своєрідним способом маніфестування людьми своєї етнічної належності. Для представників корінних народів мова є виявом людської духовної сили в природному просторі. Культурна ідентичність пояснює національну ідентичність як сукупність етнокультурних чинників, сформованих унаслідок тривалого історичного процесу, де ключовими постають єдина мова, спільні традиції й релігія. Саме завдяки спільній спадщині, що формує неповторну культуру нації, індивіди, які вважаються її частиною, спроможні дізнатися про власне місце у сучасному суспільстві. Для нинішніх письменників корінного походження багатомовний текст з обов'язковими лінгвістичними інкрустаціями національною мовою – досить поширена реалія, а також вияв індіанської ідентичності в літературі.

Вимовлене слово було прирівняне до дії, на цьому базований ефект священних релігійних церемоній. Умови сучасного життя вимагають ознайомлення широкого загалу з реаліями корінної спільноти, тому письменники індіанського походження створюють так звані тексти-посередники, де у наративну тканину вплетені пояснення деяких важливих для корінної спільноти понять. Найкращим прикладом цього явища є роман С. Паувер «Танцівник по траві» (1994).

У підрозділі 1.8 «Визначення культурної й релігійної ідентичності корінних народів» доведено пріоритетний характер культури і релігії корінних народів у процесі формування національної ідентичності кожного з них. У підрозділі систематизовано причини такого впливу як умови збереження тотожності особи, що усвідомлює світ та себе. Культура корінних американців, подібно до культури будь-якої іншої нації, постійно змінюється відповідно до історичного моменту.

Релігійна ідентичність корінних народів – спосіб орієнтуватися в сучасному світі, усвідомити й виокремити свої духовні орієнтири та зіставити їх із загальним контекстом духовності. На відміну від культурної ідентичності, що формується на базі єдності міфів, символів, традицій і цінностей, релігійна ідентичність розвивається на основі психологічного чинника, в його основу покладено міжособистісне спілкування. Життя в уявленні корінних народів приходить на землю з якогось іншого світу – із неба, як у блекфутів та черокі, або з підземного світу, як розповідають навахи, кайова, хопі, лакота та інші народи прерій. Зазвичай письменники корінного походження протиставляють у своїх творах дві різні системи уявлень – християнство як релігію завойовників і власні уявлення рідного народу. На думку корінного американця, найстрашніше, що може відбутися з людиною в житті, – це відірватися від свого коріння й забути про власне походження, про історію власного народу. На думку Дж. Візенора, західноєвропейські картографічні практики були покликані колонізувати землю й усе живе на ній шляхом змін першопочаткових індіанських назв на назви, що аж ніяк не стосувалися конкретної території. Дж. Візенор іменує цей процес «симуляція відриву».

Без знання й розуміння історій творіння землі часто не можливо правильно інтерпретувати літературні твори. Корінні американці уявляли світ як поєднання властивостей землі, де вони проживали, із духовним світом, без якого індіанці не уявляли життя. Переконавання в тому, що світ є угрупованням форм, об'єднаних у кластери, – чи не основний у космогонії корінних американців. Найчастіше ці кластери мають повторювальну природу й виникають в оповіді кілька разів. Цифри чотири й шість – священні, часто трапляються як в усних оповідях, так і в сучасних літературних текстах. До чотирьох напрямків світу додані чотири пори року; чотири лапи тварин, що становлять основу біоценозу людини, тощо. Із просторовою символікою часто пов'язана й символіка кольорів: білий (північ), чорний (захід), жовтий (схід) і червоний (південь). Показово, що це кольори чотирьох рас, що існують на землі. Єдність тваринного світу й людини представлена в цифрі шість, тому до чотирьох лап, на яких пересувається тварина, додані дві нижні кінцівки людини.

У підрозділі 1.9 «**Особливості гендерної ідентичності у корінних жителів Північної Америки**» встановлено рецептивну відповідність гендерної ідентичності національній ідентичності корінних народів. У багатьох корінних суспільствах розрізняли третю й четверту стать, якими позначали ролі тих членів громад, чия гендерна ідентичність не збігалася з їхньою біологічною статтю. Ці складні гендерні ролі дуже відрізнялися від прийнятих у християнській Європі. Альтернативна гендерність шокувала колонізаторів такою мірою, що зазвичай завойовники реагували на її прояви вражаючим насиллям і жорстокістю. До перших контактів із європейцями традиції корінних культур не просто терпимо ставилися до гендерно-атипової поведінки чоловіків і жінок, але й високо цінували її носіїв.

До появи європейців серед корінних суспільств превалював матріархат, тому наслідування відбувалося по материнській лінії. У такому суспільстві жінки мали власне житло, а основні божества пантеону були жіночого роду. Фольклорні жіночі образи наділені великою силою й авторитетом. Жінки мали політичну, духовну,

чарівну силу, а з ними автономність і рівність із чоловіками. Образи автохтонної жінки – «романтичної дикунки серед незайманої природи», яка перебуває на «найнижчому щаблі племінної ієрархії», був витвором білих чоловіків, що намагалися втиснути племінну культуру у християнські координати. Особливий статус жінки у традиційних суспільствах підштовхував до роздумів їхніх білих сестер. Феміністичний рух певною мірою завдячує ідеєю свого зародження жінкам корінних суспільств.

Сучасне мейнстримне розуміння чоловічої ролі в корінному суспільстві є також хибним. Чоловіки були здебільшого мисливцями й воїнами. Із процесом асиміляції й утворення резервацій виконання притаманних корінним суспільствам ролей ставало практично неможливим, що спричинювало кризу маскулінності корінних жителів, а вона призводила до особистих трагедій. Про це яскраво написали Дж. Велч у романі «Смерть Джіма Лоней» та Н. С. Момадей у «Будинку, створеному зі світанку». Образ юнака, який не знає, до чого себе прилаштувати у світі через відчуття самотності й відірваності від традиційного укладу життя, є альтернативою розтиражованому образу американця як людини, що створила себе сама. Реальність, сформована епідеміями, війнами та тотальним контролем із боку уряду, перетворила у ХХ ст. традиційний сімейний уклад індіанців із засобу підтримки й виживання на його цілковиту протилежність. Це засвідчує ворожнеча між родами в епопеї «Любовні чари» Л. Ердрич, сирітство протагоністів у романах «Кулачний шлях Самотнього Рейнджера та Тонто на небеса» Ш. Алексі, «Церемонія», «Альманах мертвих» Л. Силко. Розуміння гендерних ролей у корінних суспільствах украй важливе для інтерпретації літературних творів індіанських письменників.

У другому розділі **«СПЕЦИФІКА КРИТИЧНОГО ОПРИЯВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ НАРОДІВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ: ВИТЛУМАЧЕННЯ ТА РІВНІ ВЗАЄМОДІЇ»** представлено аналіз підходів і моделей літературно-критичного дослідження творів, написаних письменниками корінного походження. В історичній ретроспективі розглянута еволюція становлення письмової літератури корінних народів. Це дало змогу типологічно узагальнити особливості її становлення й розвитку та проаналізувати етапи формування літературної критики, що присутньо впливає на уявлення про національну ідентичність автохтонних письменників. Чимало літературних критиків є також авторами текстів, що увійшли до канону індіанської літератури. З огляду на природу корінних традицій і тісну залежність літературознавчого витлумачення творів письменників корінного походження від національних, історичних і політичних факторів, можна схарактеризувати півстолітній розвиток корінної критики як тривалий процес формулювання особливої національної ідентичності в літературознавстві. Із моменту появи перших творів корінної літератури автори, як і критики, зосереджували увагу на тому, що Л. Оувенс іменує «дискурсом іншості». На думку багатьох літературознавців, риторика цієї іншості ґрунтована на відмінностях, покладених в уявлення про ідентичність кожної з корінних націй.

У підрозділі **2.1 «Історія становлення автохтонної літератури»** коротко окреслено хронометрію красного письменства корінних народів, що

започаткувалося Самсоном Оккомом ще у 1772 р. Запропоновано класифікацію жанрів, що були найбільш притаманні індіанській літературі від самого початку.

У XIX ст. серед індіанських письменників превалювали такі літературні жанри, як література протесту, автобіографії, нариси з історії конкретних націй. Автори цих літературних творів мали на меті захистити права своїх народів на землю, яку в них стали активно відбирати з початку XIX ст., згідно із «Законом про переміщення корінних жителів» від 1830 р. Іншим важливим жанром, що активно розвивався, був жанр автобіографії.

У середині XIX ст. виходить перший роман, написаний Дж. Р. Риджем, черокі, «Життя і смерть Хоакіна Мур'єтті» (1857). У 1891 р. надрукований роман «Вінема: дитина лісу», створений жінкою-індіанкою Є. Каллаган, представницею народу крік. Відлік професійної індіанської літератури пов'язаний з іменем П. Джонсон, представниці народу мохавків, яка проживала на території Канади. Попри те, що поезія є основою фольклорної традиції корінних народів, до П.Джонсон не існувало поетичних збірок корінних письменників. Успішно працювали й автори корінного походження у жанрі політичного памфлету, відомі імена О. Поузі (крік), та В. Роджерса (черокі).

Важлива віха індіанської літератури – одкровення Чорного Лося, записані білими інформантами Дж. Нейхартом (видані під назвами «Говорить Чорний Лось» (1931) і «Шостий предок» (1984)), та Дж. Брауном – «Священна Трубка» (1953). Книга «Говорить Чорний Лось» фактично стала маніфестом відродження корінних американців, послугувала джерелом натхнення для ідеологів субкультур у 1960 рр.

Історики літератури називають твір «Захід сонця» (1934) Джона Джозефа Метьюза одним із перших у царині сучасного індіанського роману. Перший роман Вільяма Д'Арсі МакНікла (крі) «Оточені» (1936) має неабияку літературну цінність і продовжує привертати інтерес критики. Цей роман вважають прототипом багатьох сучасних творів корінних письменників. Найбільш відомим автором індіанського походження першої половини XX ст. є драматург Р. Л. Риггс (черокі). Його видатний твір – п'єса «Зелень бузку», надалі перетворена на всесвітньо відомий мюзикл «Оклахома!» Ім'я Р.Л.Риггса стояло в одному ряду з такими визначними драматургами першої половини XX ст., як Ю. О'Ніл і П. Грін. Історично склалося так, що, аналізуючи літературні твори, які передували літературі індіанського відродження, критики часто відмовляються визнавати їх рівними з тими, що написані неіндіанськими авторами. До публікації «Будинку, створеного зі світанку» Н.С. Момадея у 1968 р., коли з'ясували, що літературні твори, написані індіанськими авторами, можуть бути схвально сприйняті не тільки читацьким загалом, але й літературним істеблішментом, творчість індіанських авторів поставала радше як предмет дослідження в курсі соціальної історії, а не як самостійні літературні витвори. Видимий успіх Н.С. Момадея змусив переглянути погляди на літературу корінних народів і заохотити видавництва до співпраці з цими авторами на більш серйозній основі, що стало вирішальним фактором у формуванні громади сучасних авторів корінного походження як у США, так і в Канаді.

У підрозділі 2.2 «Становлення літературної критики корінних американців: конфлікт висловлювань» йдеться про те, що за півстолітню історію становлення корінної критики сформувалася думка, що індіанські критичні студії

мають бути сфокусовані на постколоніальній націоналістичній теорії, яка є узагальнювальною для сукупності ідей, поглядів, концепцій, орієнтованих на аналіз культурної й історичної спадщини колоніального минулого через інтерпретацію колоніального та антиколоніального дискурсів у творах корінних письменників та шляхи їхньої взаємодії і взаємопроникнення. Власне, літературознавчі студії творів письменників корінного походження налічують менше ніж півстоліття й розпочалися наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. Їхнє народження збіглося з присудженням Пулітцерівської премії роману Н.С. Момадея, виступами активістів за громадянські права й суверенітет корінних народів США і Канади. 1969 року надрукована перша збірка творів сучасних індіанських письменників «Говорять індіанці» під редакцією Дж. Мілтона, наступна вийшла 1971 року під назвою «Американські індіанці II». Ця публікація звернула увагу загалу на те, що Н. С.Момадей – не єдиний індіанський письменник, що американські індіанці існують у теперішньому часі, а не належать романтизованому минулому.

У підрозділі 2.3 «Літературний націоналізм корінних народів Північної Америки в ХХІ ст.: прибічники й опозиціонери» йдеться про те, що застосування постколоніальної методології опису явищ корінної літератури привело багатьох критиків до розуміння, що в сучасній ситуації осмислення колоніального й антиколоніального досвіду потрібний індіанський варіант критичної теорії. З огляду на це були обґрунтовані автохтонні інтерпретаційні моделі, базовані на аналізі колоніального, антиколоніального й постколоніального дискурсів, що взаємодіють між собою і є ваговою частиною національної ідентичності. Важливе місце посідає виокремлення значущості історичного минулого колонізованих народів Північної Америки, подолання неосмислених стереотипів щодо індіанців у постколоніальному суспільстві.

Водночас, існує помітне протистояння між двома таборами літературознавців – деякі з них більше орієнтовані на європейські літературознавчі теорії й вважають, що саме вони мають лягти в основу літературних інтерпретацій творів корінних письменників. Найбільш яскраві представники цього табору – К. Лінкольн, Е. Вігет, А. Крупат, Е. Пулітано, Д. Троєр. До табору критиків-націоналістів належать П.Г.Еллен, Е. Кук-Лінн, Р. Ворріор, К. Вомак, Дж. Вівер, П. Келсі, Л. Татонетті. Перші обґрунтовують свої висновки, базуючись на етнографічних розвідках і радше формалістичних методах літературознавства. Їхні студії – своєрідний «погляд збоку», іманентно не занурений у дійсність корінних народів. Другі наполягають на так званому «націоналістичному» прочитанні, закликаючи критиків виявляти повагу до «інтелектуального суверенітету» корінних націй. Такий підхід до літературних розвідок містить часом приховану, а іноді й відкритую підтримку політичних дебатів, що точаться навколо ідеї політичної автономії та поваги до унікального статусу корінних народів Північної Америки. Критики-націоналісти обстоюють тезу, що обов'язковою частиною корінної критичної теорії має бути визнання особливостей світогляду та світосприйняття кожного народу, визнання історичної правди й суверенності індіанських націй, які жили на землях Північної Америки задовго до того, як сюди прибули колонізатори. У спробах створити літературознавчі засади корінної критики на європейських зразках «націоналісти» убачають сублимацію первинно передбаченого прагнення витіснити національну ідентичність у текстах

корінної літератури, намагання її модифікувати й замінити імперським баченням культури та історичної дійсності. На їхню думку, це ще одна спроба інтегрувати імперський дискурс у літературу колонізованих народів. Критики-націоналісти зазвичай висловлюють свою категоричну незгоду з наявними засадами теорії постколоніалізму, вбачаючи в них приховане продовження ідеологічного насилля.

Водночас представники проєвропейського крила критиків вважають спроби застосування сучасного західного теоретичного інструментарію вкрай необхідними, оскільки саме завдяки їм автохтонні твори вливаються в північноамериканський літературний канон, адже лише в такий спосіб можна розпочати діалог з іншими національними літературами світу. Варто визнати, що критики цієї групи здебільшого не є представниками корінних народів (Д. Троєр – виняток), саме цим фактом можна пояснити суто психологічні особливості їхнього сприйняття літературної теорії. Для цих дослідників термін «національний» містить конотацію належності до будь-якої нації світу. Натомість для «націоналістів» це слово має вузько спрямоване значення, є синонімічним до поняття «трайбалізм». Критики-«націоналісти» убачають у «космополітичному» підході до літературних творів цинічне поглинання в «плавильний тигель», прагматичне прагнення до включення до канону та недобровільну уніфікацію національних літературних голосів.

Варто виокремити «серединний» тип аналізу літературних текстів як такої нарративної моделі, що зосереджена на співвідношенні між «своїм» та «іншим», наголошує на необхідності визнати «межевий» простір. До цього типу інтерпретаторів належать Г. Саррис, Л. Оувенс, Дж. Візенор. У роботах цих критиків на різних етапах їхньої діяльності наявне прагнення поєднати «трайбалізм» із загальною літературною теорією, попри певні відхилення в бік автохтонного національного або, навпаки, загальнолітературного. Між дослідниками виникають конфлікти епістемологій, виражені у різноманітних тлумаченнях національно-специфічних концептів як окремих племен, так і індіанської поезики загалом. Важливим її складником видається нелінійне уявлення про час та історичні події, різні концепції щодо облаштування корінних громад, уявлення про навколишній усесвіт, продуковані через духовні й церемоніальні практики кожної нації. До цього переліку варто додати численні іронічні закиди стосовно правомірності «індіанського» законодавства, що стали частиною літературної критики. Отже, варто говорити про наявність національного імперативу, який зобов'язує літературознавців осмислити всі явища життя корінних народів (зокрема, художньої реальності) у категоріях захисту, утвердження й розвитку корінних націй.

У підрозділі 2.4 «Літературна критика корінних літературних творів у рідній постмодерністській теорії» представлено постмодерністську критику корінної літератури як репрезентанта широкого спектру різностильових явищ, що спонукають до нових трактувань філософських, політичних, етнічних засад сучасної індіанської цивілізації, яка досі перебувала на периферії як маргінальна або дискримінована.

«Корінна» критика не має узагальненої теоретичної матриці, натомість наявні різноманітні дефініції таких важливих для літературознавчого дискурсу понять, як «постколоніалізм», «постколоніальна критика», «постколоніальна теорія», авторські моделі інтерпретацій явищ історичної істини, гендеру та квір-теорії. Широкою за

своїм інструментарієм постає й методологія аналізу – порівняльно-історичний аналіз, реконструкція, постструктуралізм, феміністична критика, квір-теорія, деконструкція.

У контексті становлення корінної критики літературознавці зосереджували увагу на розрізненні й тлумаченні явищ «літературного індіанського націоналізму», на особливостях «постколоніальної літератури». Автори зафіксували таке явище, як «постмодерністський фронтірний текст» письменників корінного походження, виокремили особливості індіанської «квір-теорії».

Попри різні підходи до методів аналізу творів корінних письменників, усі без винятку дослідники визнають маргіналізацію більшості творів, написаних письменниками корінного походження, у загальноамериканському каноні. Існує також тенденція до привласнення культурних здобутків колонізованих народів, намагання асимілювати індіанську ідентичність у загальноамериканську, сформувати й закріпити комплекс меншовартості за допомогою стратегії асиміляції, що, без сумніву, позначилося на літературознавчих студіях. Така ситуація актуалізує необхідність визнати факт, що існує не одна постколоніальна культура, а декілька культур, що мають власне національне обличчя та потребують до себе індивідуального підходу і тлумачення.

У третьому розділі **«МИНУЛЕ Й СУЧАСНІСТЬ У ПРОЗІ КОРІННИХ ЖИТЕЛІВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ: ПАМ'ЯТЬ, ТРАДИЦІЯ, СЬОГОДЕННЯ»** окреслено традиційні і новітні впливи на сучасну творчість письменників корінного походження. Рівноважне співвідношення минулого й теперішнього в романах корінних письменників засвідчує тяжіння багатьох із них до відтворення балансу часів. Для автохтонних культурних діячів неймовірно важливе завдання полягає в тому, аби довести існування своїх народів у теперішньому часі. Саме тому таку надзвичайну популярність здобув жанр історіографічного роману. Віднайдення власної національної ідентичності, попри небезпеку порушити збалансовану історичну перспективу, відбувається за допомогою дослідження епістемологічного, онтологічного й методологічного аспектів «непопулярних» серед академічної науки відрізків історії, пов'язаних із необхідністю змістити політичні аспекти щодо корінних жителів Північної Америки. За останні двадцять років індивідуальні версії історії набувають надзвичайної популярності у багатьох творах письменників корінного походження. Фактично в літературній творчості індіанців виник різновид нового історизму, а разом із ним сформовано й новий погляд на представників перших націй, що руйнує усталені за попередні століття стереотипи.

У підрозділі 3.1 **«Історія перших націй Канади в контексті колоніальної двозначності (роман Джозефа Бойдена «Оренда»)»** міститься розгляд останнього за часом написання роману Дж.Бойдена. Уявлення про історичну реальність Канади у художньо-філософській концепції «Оренди» Дж. Бойдена вибудовується як багаторівнева система, де перші нації стають об'єктивізованою величиною національної ідентичності та історії. Роман транслює ідею про те, що національна сутність як ідеально-духовна домінанта життя окремої людини – світоглядна основа національної ідентичності цілої нації, тому вона закорінена в екзистенції кожної людини. «Оренда» аналізується як матеріал, який вербалізує те, що відбулося з національним характером алгонкінів (характер постає як синтез національного

свідомого й національного підсвідомого). Психоісторія як мотиваційний аналіз актуалізує національний характер як проблемну історичну еволюцію. Опис колективного несвідомого, як його репрезентує Дж. Бойден у тексті роману, відіграє в аналізі засадничу роль. Історія XVII ст. характеризується у романі як своєрідний незакритий дотепер проєкт, що протистоїть усталеним інтерпретаціям, які в імпліцитний спосіб контролюють історичні концепти, прагнуть замаскувати історичне коріння й лакуни сучасності, коли замовчується важливість впливу корінних етнічних груп на становлення сучасної Канади.

Події 1635 – 1650 рр., особливо розгром гуронів ірокезами: семіотично виокремленою подією, що допомагає вибудувати особливий історичний ряд і поглянути на історію Канади під дещо іншим кутом зору. «Квебекське питання»: донині не розв'язаною проблемою, тому перегляд історичного досвіду Дж.Бойденом спонукає читача до нового прочитання історії країни та її переосмислення. Тема війни гуронів з ірокезами в романі Дж. Бойдена розкриває процес альтернативної ідентифікації канадської історії в кількох аспектах. По-перше, спростована суто європейська система конструювання канадської ідентичності. По-друге, описаний індіанський конструкт канадської ідентичності як вияв прагнення рівноваги двох ідентичностей, акцентована важливість поєднання тілесного і духовного начал у корінному світогляді, оскільки тілесно-корпоральні практики ірокезів та гуронів корелюють не тільки із хаосом і «руйнуванням меж» як природним простором буття, але містять потенціал до позитивного самовизначення для їхніх нащадків.

Підрозділ 3.2. «Гностичне сприйняття всесвіту як форма антиколоніального спротиву в романі Леслі Мармон Силко “Сади в дюнах”». Для відомої американської письменниці індіанського походження Л.М.Силко надзвичайно привабливі гностичні роздуми про світобудову й софійну образність. Мета гностичних прагнень полягає у визволенні «внутрішньої людини» від кайданів світу, створеного відірваними від істинного Бога деміургами, та в поверненні її до першопочаткового царства світла. Обов'язковою умовою цієї дії є пізнання людиною Бога й самої себе, свого божественного походження, божественної природи цього світу. На шлях свідомого пізнання світу у романі стають двоє – маленька індіанка Індиго і її біла покровителька Хетті Палмер. Ці шляхи можна трактувати як алегорію пошуку душею свого спасіння. Якщо шлях Індиго неодноразово проаналізований практично в усіх наукових розвідках, присвячених романові «Сад у дюнах», то Хетті зазвичай відведена роль вторинного персонажа, хоч розвиток цієї сюжетної лінії увиразнює ідею всеєдності. Відповідно до гностичного вчення, предвічний Бог невідомий цьому світу, його не можна виявити, перебуваючи всередині світу, не маючи на це особливого одкровення. Знання стає продуктом одкровення, що охоплює всю сукупність міфів про Бога й людину, їхнє місце у світі. Це варто вважати «пізнанням шляху», дорогою душі, що охоплює сакраментальні приготування її до майбутнього сходження.

Іншим важливим аспектом дослідження у романі «Сади в дюнах» є відмінності в уявленнях про продовження життя у корінних американців і європейців. Ідея гріховності статевих стосунків, які, по суті, постає актом зародження й продовження життя на землі, на думку Л.М.Силко, з'явилися у Північній Америці лише з приходом християнства, до цього люди не відчували себе

винними, продовжуючи життя на землі. Християнство змінило устрій життя корінних народів. Проголосивши людське тіло храмом живого Бога, воно водночас стверджувало, що функції цього храму нечисті. Ця позиція принижувала і знеславлювала людське тіло.

У підрозділі 3.3 «Біблійний символізм та образи християнських священиків як транскультурний код колоніалізму у творах письменників індіанського ренесансу» йдеться про сприйняття християнських священиків та черниць у романах корінних письменників. Образи християнських священнослужителів і святих – обов'язковий атрибут творчості багатьох письменників Індіанського ренесансу. Це трансформовані інонаціональні коди, що мають репрезентувати транскультурний досвід колоніалізму. Підкреслена віктимізація образів християн продукує іронічність наративу, яка, з одного боку, репрезентує приховані значення колоніальної політики, з іншого – відсторонюється від нього, породжуючи метафоричну бінарну опозицію. Образи священиків і християнське віровчення, що вони його уособлюють для своїх підопічних, є невід'ємною частиною літературних творів про школи-інтернати для індіанських дітей. Школа як потенційно небезпечний простір руйнування психіки розширюється до неокресленого простору соціуму, простору соціальної та суспільної загрози, яку репрезентують представники християнських інституцій. Саме під їхнім впливом герої сильніше відчувають свою беззахисність і вразливість, завдяки насадженню християнства відбувається трагедія, яка полягає у неможливості для індіанця вжитися у чужий простір.

Індіанський світогляд, що є основою життєвого устрою та світосприйняття індіанців, кардинально суперечить християнській ідеології. Основою життя в корінних націях вважали гармонійну рівність усього сущого, а ідея першородного гріха була для них абсолютно чужою і ворожою. Від початку корінні вірування протистояли антропоцентричній теології християн-завойовників, це не могло не вплинути на сприйняття Біблії та священиків, що її насаджували, в образності корінних творів. На підставі аналізу масиву текстів Н.С.Момадея, Л.Ердрич, Ш.Стерлінг з огляду на суперечливі аспекти психологічної адаптації вибудовується модель загального сприйняття образів священиків, пасторів і монахинь, а також важливих складових християнського віровчення як-от Символ віри, концепція воскресіння, молитви, чудес, тернового вінця, райського саду, Святої Трійці, статуї Діви Марії.

Поле наративу романів Л.Ердрич поєднує два протилежні бачення католицьких священиків. Зіставляючи такі різні за своєю формою віровчення, як християнство та традиційна релігія оджибва, письменниця доходить до кульмінаційного прозріння як результату об'єднання духовного дискурсу, що особливо важливо з позиції мультикультурного походження та допускає «гру» з історичними та культурними феноменами спадку власної родини. На думку Л.Ердрич, своєрідний синтез релігійних практик допомагає людині за критичних обставин набути духовної цілісності. Поліфонічність образів священиків у текстах письменства індіанського ренесансу (Н. С. Момадея, Дж. Вілера) співзвучна з поліфонією сучасного індіанського суспільства, де нащадкам колонізованих націй належить реалізовуватися духовно й психологічно вистояти.

Підрозділ 3.4 «Посттравматичний синдром та його традиціоналістське подолання в романі Ігнатії Брокер «Жінка нічного польоту» і в новелі «Беззахисність» Джордана Вілера» присвячений аналізу питання травматичного синдрому у творах письменників корінного походження США й Канади, яке є одним із центральних для багатьох корінних романів. Важко назвати твір, написаний представниками перших націй, де в певній формі не порушували б цю проблему. Для аналізу роману І. Брокер «Жінка нічного польоту» і новели «Беззахисність» Дж. Вілера застосовується методологія аналізу літературних текстів у координатах аборигенного світогляду, переплетена з використанням елементів вчення про Священне коло. Цей підхід уявляється надзвичайно цікавим та «екологічним» методом інтерпретації літературних текстів, написаних письменниками індіанського походження. Вчення про Священне коло – це автохтонна концепція розвитку людини, що наголошує на священній зцілювальній силі рівноваги. Відомості про Священне коло інтегровані у світоглядні матриці багатьох північноамериканських народів. Священне коло представлене у вигляді колеса або сфери, ця форма репрезентує життя. Сфера являє собою землю, сонце, місяць, зорі, цикл життя та зміни пір року. Коло поділене двома лініями й утворює чотири рівні між собою сектори, що знаменують рівновагу, рівність і гармонію. Сектори репрезентують чотири основні напрямки світу – схід, південь, захід і північ; чотири священні кольори – жовтий, червоний, білий та чорний; чотири складники людини – фізичний, ментальний, емоційний і духовний; чотири раси, які живуть на землі. Рух у Священному колі йде за годинниковою стрілкою, що повторює рух у природі. Цей вимір представляє універсальний рух життя: від зміни сезонів і руху зір на небі до стадій життя, що починається із зачаття й до смерті. Така концепція кола слугує своєрідною багатовекторною мапою, що повинна бути орієнтиром для людини в усіх її думках і діях. Символи й напрямки тут постають у вигляді кодів і путівників, яким легко слідувати, якщо розуміти їхнє значення. «Магія», інкорпорована в колі, існує в багатьох планах і «діє» доти, допоки підтримується взаємозв'язок між усіма силами в рівновазі та з позитивним настроєм, через них кожна окрема людина й загалом вся громада матиме магічну підтримку через священні видіння, отримуючи силу та зцілення.

У підрозділі 3.5 «Рецепція й реінтерпретація архетипу віндиго в романах «Будинок, створений зі світанку» Наварра Скотта Момадея та «Альманах мертвих» Леслі Мармон Силко» аналізується ставлення сучасних авторів до концепту смерті, представленого архетипом віндиго. Сучасний індіанський дискурс США й Канади неможливо аналізувати поза історією та фольклорною традицією корінних народів континенту. Основну загрозу життю людей континенту до появи тут білого населення становив брак їжі та зменшення поголів'я тварин, на яких полювали в конкретній місцині. Зазвичай, це відбувалося взимку. Страх персоніфікований у фольклорному образі віндиго – тілесному втіленні метафізичного духу стужі і голоду, крижаного монстра, який блукає лісами взимку, вишукуючи людей, аби їх проковтнути. У людській свідомості цей образ архетипно репрезентує насильницьку смерть, найжахливіший із усіх видів смерті для індіанців. Смерть у свідомості корінних народів Північної Америки була невід'ємним елементом кола життя, а смерть у битві - навіть почесною і бажаною.

Актуалізація архетипу віндиго формує смислову структуру творчості письменників корінного походження і тому є часто використовуваним художнім прийомом. Якщо в «Будинку, створеному зі світанку» Н. Скотта Момадея архетип віндиго актуалізований буквально, то в романі «Альманах мертвих» Л.М.Силко простежується переорієнтація на метафоричне прочитання. У цьому творі він репрезентує хижацьку надмірність імперіалістичного суспільства. Загалом романи Н.С. Момадея й Л.М.Силко пропонують читачеві впорядковану множинність елементів сприйняття архетипу віндиго, об'єднаних у смислову структуру.

У підрозділі 3.6 «Простір як наратив національної ідентичності народу черокі в романі Діани Глансі “Відштовхуючи ведмеда. Роман про Стежину сліз”» осмислено сприйняття просторової ідентичності народу черокі, про важливість якої для корінних народів Північної Америки йшлося у Розділі I. Ототожнюючи себе з конкретним простором, автохтони покладають його в основу сприйняття загальнонаціональних проблем. Індіанська просторова ідентичність сформована на основі спільних територій, важливе місце віддається і регіональному первню, ґрунтується на певній системі цінностей. Знання про специфіку власної території й усвідомлення себе її членом, оцінювання якостей території, часто ідеалізоване, є головними елементами цього виду ідентичності.

Просторова ідентичність черокі ієрархічна, вона містить кілька рівнів, кожен відображає специфічну приналежність до різних територій – від малої батьківщини через політико-адміністративні й економіко-географічні утворення до країни загалом. До рішення Ендрю Джексона у 1837 – 1839 рр., яке призвело до виселення «п'яти цивілізованих націй» з правічних земель, черокі проживали на території сучасних штатів Вірджинія, Кентуккі, Південна і Північна Кароліна, Теннессі та Алабама. «Відштовхуючи ведмеда. Роман про стежину сліз» Д. Глансі конструюється із геополітичної ідентичності черокі. Письменниця вбачає своє завдання у виявленні самотності черокі та їхньої країни у глобалізованому просторі новонародженої країни США. У структурі роману відображено зв'язок просторових відчуттів черокі з їхніми уявленнями про державність, характер і самосприйняття себе як незалежної нації. Просторова ідентичність слугувала черокі мірилом самореалізації в геополітиці американського суспільства. Простір був способом апперцепції й інтерпретації внутрішнього світу черокі як етнічного угруповання, національна ментальність विकарбувалася під впливом багатовікових культурно-кліматичних і природничих чинників території, на якій вони проживали. Соціальні катаклізми можуть впливати на виявлення і дещо трансформувати окремі ментальні риси нації, але їм не під силу змінити її докорінно. На противагу європейській космогонії, де людина вміщена в позицію володаря землі й усього природного оточення, яке призвело до розриву між природою і людиною, уявлення про світ корінних націй базуються на міфах про творення світу, у якому однаковою мірою брали участь як люди, так і тварини. Про це свідчить анімалістичність індіанських текстів взагалі та текст роману Д.Глансі зокрема.

Просторова ідентичність черокі у романі представлена орнітоморфним кодом, ускладненим уведенням цілої низки анімалістичних і предметних образів, що мають міфологічну символіку черокі. Міфологічний ізоморфізм персонажів та належних до них локусів дає змогу висловити припущення, що практично в усіх цих локусах

виявляються універсальні принципи міфопоетики народу черокі. Інший важливий чинник дефініції просторової ідентичності черокі – рослинність, що також пов'язана з міфологією. Завдяки конкретній констеляції описаних маркерів поетики корінного ландшафту складається прообраз універсуму, притаманного черокі. Д.Глансі комбінує два типові складники ландшафтного рівня: рухливість і зооморфізм. Локус дому стає в тексті роману джерелом важливих міфопороджувальних мотивів, набуває рис топосу – місця розгортання глибинних смислів. Для ландшафту черокі на початку роману існують чіткі поетикальні маркери, що переконливо спрацьовують для створення атмосфери традиційного життя черокі на цій землі. Їжа, вирощена на рідній землі, також постає частиною просторової ідентичності черокі, тому так важко на марші сприймається їжа білої людини, яку змушені споживати відірвані від рідного дому люди. Міфологічні фрейми в тексті роману є важливою частиною просторової ідентичності черокі, способом зберегти зв'язок із місцем власного народження. Ландшафт країни черокі в тексті роману постає своєрідним лімітрофним маркером, який весь час перебуває у русі, оскільки постійно змінюється, залежно від того, як рухається колона людей. Ландшафтний дискурс функціонує як у межах наративу, так і поза ними (кожен розділ має карту, що демонструє географічний відрізок, на якому відбувалися ті чи ті події), що демонструє прагнення письменниці до практичної вагомості ландшафтних описів для продукування стрункої структури оповідного плину.

У підрозділі 3.7 «Ацентризм індіанського ідеологічного простору як парадигма дому в романістиці північноамериканських письменників корінного походження» запропоновано прочитання локусу дому та важливих для життя корінних народів обрядових будівель у текстах письменників корінного походження. У будь-якій автохтонній культурі дім є упорядкованою цілісністю, яка протистоїть хаосу. Присутність у житті особистості дому підтверджує належність до певного родинного кола, клану, а отже, до культурної традиції, що впорядковувала життя кожної людини відповідно до життєвих умов. Щоб зберегти душевну рівновагу, людина має поділяти систему релевантностей, прийняту членами її найближчого оточення, таким чином вона має шанс передбачати дії членів групи стосовно себе та їхню реакцію на свої власні вчинки, передбачити не лише завтрашній день, а й планувати віддалене майбутнє. Навіть певні модифікації не змінюють системи в цілому, за винятком випадків насильницького руйнування або катастрофи. Фізичні виміри будівель у кожного з корінних народів відрізнялися, залежно від місцевості й умов проживання. Мобільні тіпі народів Великих рівнин у жодному разі не можна порівняти з багатопверховими публо Аризони чи з крижаними іглу Арктики.

У цілому варто говорити про своєрідний літературний регіоналізм письменників корінного походження, тому що дії їхніх романів, за незначним винятком, відбуваються на територіях, рідних для письменників і їхніх народів. Прочитання цих текстів базоване на усвідомленні символів автохтонних реалій конкретного народу. Серед найголовніших варто зарахувати феномен дому. Показово, що першим романом, який привернув увагу американського мейнстріму до літератури корінних народів й отримав у 1969 р. Пулітцерівську премію США, був твір із назвою «Будинок, створений зі світанку» Н. С. Момадея (кайова). Надалі

з-під пера іншої видатної письменниці Л. Ердрич (оджибве) вийшли романи «Круглий дім» і «Будиночок з березової кори». Більшість письменників корінного походження у своїх творах феноменологізує концепт дому, створюючи особливі локуси будівель своїх персонажів, узгоджуючи їх із сакральною і секулярною історією конкретних націй, найчастіше звертаючись до реалій того народу, до якого належать вони самі. Процес зведення будівлі, її розміщення у просторі й історичному континуумі – це об'єкти не тільки історичного, але й антропологічного пізнання ідентичності самих себе та свого походження. Метафора побудови дому й становлення сімейної історії спонукає читача замислитися про місце індивідуального у величезній картині світової історії. Дім як відображення світоглядної моделі відповідає уявленням корінних народів про довкілля, сповнене гармонії у взаєминах між людьми та живими істотами (старшими братами людей за уявленнями корінних народів Північної Америки).

У підрозділі 3.8. «Бінарна конструкція «Я-Інший» як маркер національної ідентичності у творчості письменників корінного походження» доведено, що організація системи образів романів «Індіанський юрист» Дж. Велча та «Медсин Ривер» Т.Кінга здійснена через проведення паралелей шляхом контрастного зіставлення персонажів, що розкриває індіанський зміст образів героїв. Опозиція сприйняття навколишнього світу через призму «свого» і «чужого» світопізнання формує чітку структуру, що дає змогу продемонструвати автохтонну перспективу сприйняття світу героями. Персонажі представляють багато варіантів усвідомлення власної індіанськості (в обох романах герої належать народу блекфутів), тому варто говорити про численні пошуки себе як справжнього блекфута на сторінках аналізованих романів.

Четвертий розділ «(ПОСТ)МОДЕРНІСТСЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛІТЕРАТУРИ КОРІННИХ НАРОДІВ: ВИТЛУМАЧЕННЯ Й РІВНІ ВЗАЄМОДІЇ». Творчість корінних письменників не є форпостом постмодернізму, проте автохтонні автори досить активно залучають елементи постмодерністської естетики під час створення текстів, артикулюючи історичні, національні, ідеологічні й суспільні суперечності, а також зіткнення в межах імперського культурного дискурсу, виголошуючи власний погляд на колоніальні й антиколоніальні інтенції сучасного мейнстримного суспільства. Біла людина та привнесена нею європейська культура постають у творах письменників корінного походження в контексті завойовництва й колоніалізму. На думку автохтонного письменства, представники цієї культури відмовляють величезному прошарку людей, які не відповідають європейським нормам та уявленням, у праві бути рівноцінними членами сучасного суспільства. Формуючи свій літературний канон, письменники корінного походження створили альтернативну систему цінностей, що базуються на переконаннях про рівність у всесвіті всіх істот.

У підрозділі 4.1 «Квір-модель взаємин між колонізованим та колонізатором у романі Джозефа Бойдена «Триденний шлях» вдалось встановити, що теорії З. Фройда та К. Г. Юнга надзвичайно продуктивні для аналізу гендерних тенденцій у літературі корінних американців доби постмодернізму. Інституалізація патріархату як системи соціального контролю й суспільного порядку в колоніальних студіях трансформується з низинного сімейного рівня до найвищих

шаблів суспільства, віддзеркалюючись у всій системі суспільних відносин алгонкінських народів. Імперська постмодерністська тенденція спрямована проти зміцнення національного характеру, оскільки саме маскулінне світобачення відображає глибоке зацікавлення в розщепленні мужності й жіночності в національному світі. Психічний імперський механізм розщеплення тотально діє на всіх рівнях, скерованих проти збереження національної самосвідомості. Механізм знищення за допомогою розщеплення представлений у любовних і навіть у відверто еротичних сценах роману.

Уявлення про тілесність у романі забезпечують теоретичне підґрунтя під час розроблення й утілення теми гендерних стосунків, продукують жіночий образ Ніски, жінки-шамана, берегині знань і традицій свого народу, опозиційний до імперської патріархальної моделі. Завдяки застосуванню тілесних мікротопосів утверджується маскулінний імперський образ загарбницької культури, де жінка й жіночність – вторинні величини на тлі повсякчасно постульованих християнських цінностей, де виявляється духовна слабкість чоловіків-завойовників, заперечується потреба в захисті й загалом фемінний характер усієї колонізованої культури. Корінний антиколоніалізм у романі «Триденний шлях» оприявлений руйнуванням ієрархічного традиційного мислення, побудованого на західноєвропейській стратегії фалоцентризму. У такий спосіб спростована первинність чоловічості як провідного елемента патріархального світу. Це актуалізує руйнування бінарної опозиції «чоловік – жінка», породжуючи повернення до першопочаткових гендерних ролей, характерних для корінних культур. Критика фалоцентризму представлена на двох рівнях – як вагомої частини маскулінного дискурсу та як частини імперського дискурсу, в обох випадках вона збігається із розумінням фалічного як репрезентанта творчої сили, яка формує життєвий простір у європейській культурі.

Підрозділ 4.2 «Активізація архетипів аніми й анімуса в романі Н. Скотта Момадея «Древня дитина» присвячений аналізу функціонування класичних для аналітичної психології К. Г. Юнга архетипів у текстовому просторі роману Н.С.Момадея. Для письменника юнгіанські ідеї про існування колективного несвідомого були надзвичайно співзвучними, але як представник корінного північноамериканського етносу він намагався «звузити» ідею до «генетичної» пам'яті представників навахо і кайова, народів до яких належав він сам. У романі «Древня дитина» автор вкладає в уста головного героя ідею про «єдину велику і справжню історію», що синтезує життя всіх людей.

Розуміння й інтерпретація архетипів анімуса та аніми в романі Н. Скотта Момадея «Древня дитина» уможлиблюють аналіз багатьох творчих процесів, що базовані на універсальних символах й архетипах колективного несвідомого автохтонів континенту. Автор роману робить спробу активно протистояти сформованим стереотипам масової культури, створюючи власну версію старого міфу про хлопчика-ведмеда й доводячи тезу про те, що «міф є початком літератури та її кінцем». Архетипи аніми й анімуса не домінують у творчості Момадея, але їх дослідження дає змогу відчути внутрішні імпульси руху образів «Древньої дитини» безпосередньо в художньому полі тексту. Модифікація образів у динаміці від одного періоду життя до іншого засвідчує рухливість поетичної уяви творця та стає

своєрідною проекцією авторської сутності, допомагає усвідомити діалектику глибинних почуттів, їхню спрямованість до «психологічного потойбічного».

У підрозділі 4.3 «Інтертекстуальність як стратегія руйнування імперських стереотипів у прозі письменників корінного походження» простежено тенденції до прочитання класичних творів «білого» мистецтва з точки зору ідеології корінних народів і осмислено вияви расизму у найбільш відомих творах канонічних літерних творів. Л. Оувенс у романі «Найгостріший зір» звертає увагу читача на визначні твори мейнстримної літератури («Мобі Дік» Г. Мелвіла, «Гамлет» В. Шекспіра, «Пригоди Гекльбері Фіна» М. Твена, «Останній із могікан» Ф. Купера, «Вигукуючи лот 49» Т. Пінчона, «Спустошена земля» Т. С. Еліота, «Валден» Г. Торо) і відстежує вияви расизму у цих текстах. Низку цих творів у «Найгострішому зорі» інтерпретує Лютер Кол, дядько головного героя, хранитель культури племені чокто. Читач у такий спосіб начебто бере участь у своєрідному літературознавчому експерименті, коли хрестоматійні твори представлені з автохтонного погляду. Через призму інтерпретації євроамериканських творів за допомогою світогляду корінного жителя континенту постає образ білої культури, як її розуміють колонізовані народи Північної Америки. Л. Оувенс залучає інтертекстуальний аналіз як літературний прийом, створюючи своєрідний діалог індіанського тексту з класичним «білим» текстом, роблячи спробу зруйнувати ідею про американську сингулярність. Феномен цитування спричинює появу нових смислів, що постають як результат зв'язку різних семантичних й ідеологічних векторів. Слід зауважити, що таке прочитання демонструє здатність Лютера Кола не просто інтуїтивно відкривати нові обрії в загальновідомому літературному тексті, але й методологічно обґрунтовувати свою національно-екзистенціальну інтерпретацію тексту, підносячи її до рівня наукової свідомості. На сторінках роману постає справжній критичний діалог культур із виразним епістемологічним імперативом і верифікацією. Ця верифікація є сутнісно національною, оскільки покликана вибудувати національну свідомість індіанців (у конкретному випадку відновити самоідентифікацію чокто). В цій інтерпретації біла людина-християнин представлена значно нижчою в моральних уподобаннях, порівняно з «дикуном-канібалом».

Біла людина та привнесена нею європейська культура постають у творах письменників корінного походження (Т. Кінг, Л. Оувенс, Дж. Візенор, Дж. Л. Рассел, П. Райлі) в контексті завойовництва й колоніалізму. Провідне завдання письменників корінного походження – підспудно формувати в читацького загалу альтернативний образ культури, що міг би дієво протистояти тиражованим колоніальним стереотипам.

Підрозділ 4.4. Полемічна індіанська ідентичність: проблема розщепленої тожсамості в романі Сюзан Паувер «Танцівник по траві» присвячено аналізу ансамблевого поєднання сучасних письменницьких практик, залучених С. Паувер, для інтерпретації давніх вірувань сіу. Здатність автора по-своєму трансформувати традиційні образи й ситуації, добре відомі читачеві із західним світоглядом, в образи та ситуації, укорінені в культурі корінних народів, зокрема в культурі народу сіу, – безперечна родзинка роману «Танцівник по траві». Пам'ять – смислотворчий чинник роману, що формує образний, композиційний і власне змістовий вектори твору. Вона пов'язала із сучасністю важливі події історії лакота, які є своєрідними

ліками від проблем існування теперішніх індіанців лакота в мейнстримному білому суспільстві. Пам'ять як символічний образ і як жива істота об'єднує в тканині роману розрізнені семантичні й концептуальні простори, виявляючи приховані текстові смисли.

У підрозділі 4.5 «Кіч як репрезентація антиколоніального та вторинного колоніального дискурсів у корінній літературі» розглядається іронія і кіч як спосіб деконструювання історичної пам'яті. Нелінійний спосіб організації текстів письменників корінного походження залишає відкритою можливість для іманентної автохтонної рухомості, унаслідок цього – і для самоконфігурації. Часто цього досягають за допомогою металогічних фігур прихованого смислу, як-от постмодерністська іронія і кіч, що посідають досить чітку нішу в культурному континуумі, впливаючи на загальну ієрархію цінностей. В естетичному просторі корінних письменників особливої цінності кіч набуває як провокаційний інструмент, за допомогою якого легко перекодовують нав'язані з політичних мотивів романтичні ідеали «благородного дикуна, що помирає». Це слугує засобом повороту до нових цінностей і нової естетики. Використовуючи прийом «кічизації», письменники нібито ставлять себе на межу між нормативним і ненормативним світом, офіційною та неофіційною версією життя в Америці.

Особливо яскраво кічизація виявлена у творчості таких письменників, як Т.Кінг, С. Паувер, Б. Брант, Л. Оувенс. Усі згадані автори використовують кіч не просто як антиколоніальний прийом, створюючи шаржі на віддзеркалення власної культури в люстерку «білої» культури. Шаржі поширюються навіть на стиль «відчуження» себе і своєї культури як Іншого в просторі мейнстримної Америки. В їхній творчості об'єднані етнонаціональні коди й стереотипи, розтиражовані масовою культурою, яка базована на наявних у них стилізації та спрощеннях. Отже кіч допомагає «опредметнити» відомі культурні типи і кліше. Кіч як продукт індустріальної революції й масових переселень чудово пасує індіанським письменникам, одним із завдань яких є виявлення та збереження національних рис культури корінних народів у процесі зміни традиційних життєвих функцій, що неминуче відбувалися внаслідок колонізації континенту. Мета іронічного «індіанського» кічу полягає в тому, щоб розсмішити та об'єднати людей, спародіювавши поширені в суспільстві анти-індіанські комплекси. Ідейний соціокультурний зміст кіча-перформенса вкорінений в усній народній культурі сміху, притаманній народам Північної Америки. В основі цієї культури лежить образ трикстера або священного клоуна-хейоки, тому в оповідях сакральне легко перемішується з профанним і навпаки.

У підрозділі 4.6 «Постмодерна іронічна трикстеріада як шлях до вияву національної ідентичності в романі Джералда Візенора “Духи”» осмислено естетику культурного супротиву Дж.Візенора. На його думку, «корінні історії закріпили за собою право культурної насмішки, що веде до пародії й іронічного жарту над ситуативним споживанням, карикатурною поведінкою прибульців, упертістю академічних дослідників і трансформацією тварин». Письменник втілює задекларовану іронічність у власних творах. Прикладом є роман «Духи» («Chancers»), що зараховують до американських комічних готичних романів, де жах поєднаний з іронією та сміхом. Готична естетика роману іронізує щодо зміни

подразників, зданих породжувати жах у середньовічному та сучасному сприйнятті. Змальовані в романі події, попри всю їхню жахливість, ніяк не ототожнюються у свідомості читача із жахом, а радше постають крізь призму рецепції кічмена-спостерігача.

Головна ідея роману обертається навколо суперечностей державної постанови про захист індіанських могил і репатріацію останків, ухваленої в 1990 році. На основі документа рештки людей і речі, викопані з могил корінних жителів, мають бути повернутими їхнім безпосереднім нащадкам або офіційним представникам племен, до яких належали поховані. Якщо зв'язок не вдавалося юридично довести, «чесні етнографи», як їх іронічно йменує Дж.Візенор, залишали артефакти у музеях для подальшого дослідження. Немає потреби говорити, що співробітники відповідних музеїв робили все можливе, щоб якомога менша частина їхніх «музейних експонатів» повернулися до корінних американців. Свої дії багато з них виправдовували високими цілями науки, приховуючи у такий спосіб упереджене ставлення до корінних жителів. Візенорова іронія від початку є амбівалентною. З одного боку, це висміювання й навіть профанація запропонованої реальності, тому автор піддає серйозним сумнівам справжність реальності, з іншого боку, іронічність – спроба перевірити реальність на міцність. У будь-якому випадку постмодерністська іронія вимагає від читача задіяти метарівень осмислення ситуації. Іронічність виконує роль трикстера тексту, що розповідає про сакральні аспекти Всесвіту. Описані блюзнірські церемонії, по суті, є ізоморфними близнюками священних традицій, своєрідною їхньою «білою» рефлексією в текстах аналізованих романів. Конгруентність серйозності та насмішки виявляє трикстерську суть міфологічного мислення, притаманного персонажам роману «Духи».

Головним композиційним важелем збірки Ш.Алексі у **підрозділі 4.7 «Пастиш як спосіб віднайти власну ідентичність у збірці Шермана Алексі “Найкрутіший у світі індіанець”»** є ризоматичність як спосіб нашарування дискурсів. Нонсенс як результат переосмислення традиційної фігури відсутності смислу являє собою константу у творчості Ш.Алексі. Письменник прагне спокусити читача історичною грою, аби заплутати його в лабіринті історичних подій. Система нав'язаних правил у «Найкрутішому у світі індіанцеві» створює специфічний ігровий простір, що моделює реальність, доповнюючи її емоційним складником. У процесі Алексівої гри виникають «інші світи», що позбавляють ореолу сакральності багато звичних для мейнстримної свідомості ідеологем, парадоксально відтворюючи актуальні культурні стереотипи з їхнім «ігровим» переосмисленням. Гра стає сферою емоційної комунікації між письменником і його читачем. Саме завдяки емоційним символам, що відсилають до історичних реалій минулого, а почасти – і сьогодення корінних народів, письменник передає стан приниження й неспокою автохтонів, що має вивільнити на емоційному рівні свідомість пересічного американця з-під звичного гніту стереотипів історії та культури. Схильність до постмодерної іронії у творчості Ш.Алексі найбільш яскраво виявляється у застосуванні пастишу у збірці «Найкрутіший у світі індіанець». Твір має на меті прочитання історії США як непередбачуваного нарративу, що пояснює прагнення письменника інтерпретувати події ХХ ст. як історизацію порожнього образу пізнього капіталізму.

У ВИСНОВКАХ підсумовуються результати дослідження та визначається роль національної ідентичності у процесі еволюції літературної діяльності корінних народів Північної Америки. Сучасну літературу перших націй Канади та корінних народів США можна вважати децентрованою, множинною маргінальністю, яка прагне достукатися до центру та привернути увагу до свого існування. В той самий час, минуле й сучасність у прозі корінних письменників постають як невід’ємний процес пошуку власної національної ідентичності. Проблема збалансованого прочитання історії минулого та сьогодення вимагає політичної коректності, набуває особливої актуальності в постійному для сучасних корінних народів процесі віднайдення й захисту автентичних духовних традицій.

Аналізуючи стан справ у сучасному суспільстві, зауважимо, що проблема оцінювання етнічної культури з погляду стандартів «білих стереотипів» однаково актуальна з обох сторін океану. На жаль, приносить вона свої гіркі плоди вже й носіям цієї культури. Біла культура, базуючись на переконанні у власній вищості, уже створила й продовжує штампувати низку стереотипних образів. Вони беруть початок від кровожерливих і безжальних дикунів М. Роуландсон, миротворця Гайавати Г. Лонгфеллоу, шляхетного Чингачука Ф. Купера, відважного гарпунера Таштиго Г. Мелвілла, підступного індіанця Джо М. Твена, героїчного Рамони К. Джексона, незчисленних полукровок і скво В. Вітмена, хлопчика, який сміється, Ла Фаржа, нерозбірливої «скво» Пруденс Мітчел Е. Хемінгуей, що разом із міриадами голлівудських індіанців, які були загрозою для життя піонерів і ковбоїв, тиражували образ дикуна з нерозвиненим інтелектом, цілком задоволеного становищем людини другого гатунку. За допомогою мистецтва відбувається тонке, але неминуче, маніпулювання людськими уявленнями про те, хто вартий уваги, а хто ні. Таке застосування «білої ідеології» зумовлювало позицію пересічного білого американця стосовно корінних жителів континенту, а разом і заспокоювало совість, полегшуючи бачення індіанця як маргінального недочлена американського суспільства. Ці відчуття полегшувалися впровадженням законів про резервації, офіційного расизму, захопленням індіанських земель. Навіть зараз, на початку XXI сторіччя, проблема «білого погляду» на корінних жителів актуальна для американського суспільства, особливо в засобах масової інформації. Імперське мислення протистоїть національному як два діаметрально протилежні типи суспільного світогляду.

Тема расизму стосовно корінних народів Північної Америки вкрай болюча й незручна. Письменники корінного походження вважають усю героїчну історію освоєння європейцями Нового Світу зовсім негероїчною. Вони переконані, що, по суті, ніякого Нового Світу взагалі ніхто не відкривав. Автохтонні народи повсякчас наголошують, що існує старий світ корінних жителів континенту, які прийшли сюди сотні тисяч років тому й давно заселили цю землю, ставши її невід’ємною частиною. Так звана героїчна історія піонерів – це радше палімпсест. Після цього інакшими здаються рядки піднесеної вітменівської поеми про піонерів, а громадянські ідеї американської конституції про рівність усіх людей перед законом набувають ледь не іронічного звучання.

Щоб протиставити мейнстримній ідеології власне бачення свого місця в історичному просторі США та Канади, письменники корінного походження пропонують у літературних творах авторську інтерпретацію історичних подій. Останні десятиліття продемонстрували прагнення до створення політично забарвлених літературних текстів, і це тісно пов'язане з використанням в англомовних текстах уривків, написаних однією з корінних мов континенту, що активізує інтерес до мовної ідентичності корінних націй. Іншими цікавими темами стають гендерна і просторова ідентичності, які є важливими складниками загальної національної ідентичності корінних народів. Дослідження стосовно окремих аспектів цього ряду вже зроблені та мали плідні результати. Нині, ймовірно, настав час узагальнювальної праці на цю тему, де варто брати до уваги нові досягнення й відомості не тільки літературознавства, а й суміжних гуманітарних наук. Літературу корінних народів можна трактувати як матеріал для вивчення проблеми національної ідентичності, оскільки багато письменників абсолютно свідомо зображують цю проблему у своїх творах і пропонують різні моделі міжкультурної комунікації. Характер таких моделей, зазвичай, зумовлений ідеями й уявленнями тієї національності або етнічної групи, до якої належить автор, його філософською або світоглядною позицією.

Опис та аналіз моделей міжкультурної комунікації, представлених у літературі корінних народів, має виховне, дидактичне значення, допомагаючи читачам будувати міжкультурні взаємини в реальному житті. Існує ще одна обставина, що дає змогу вважати літературу релевантним джерелом інформації з проблеми автохтонної національної ідентичності. Вона полягає в тому, що національна ментальність виражена через систему художніх засобів, використовуваних автором. Проаналізована як цілісність, така система, безперечно, надає об'єктивну інформацію про автохтонну дійсність. Однак для виявлення цієї об'єктивності необхідно володіти знаннями про історію, культуру й міфологію кожного конкретного народу, а також методами культурологічного аналізу, які допомагають читачеві прочитати та «розшифрувати» «заховані» у творі культурні коди. У дослідженні зроблено спробу виокремити, описати та класифікувати ті художні засоби й прийоми, які найбільш адекватно відображають специфіку національного менталітету корінних народів. Не викликає сумнівів той факт, що такий опис і класифікація не можуть бути повними та вичерпними, проте вже зараз можна сказати, що серед художніх засобів, які виражають національну ментальність і національну концептосферу, помітне місце належить культурній та просторовій ідентичності кожного автохтонного народу.

Варто наголосити, що підхід до літератури з позицій національної ідентичності має безсумнівну методологічну значущість. Звернення до аналізу того, як і за допомогою яких художніх засобів зображені в аналізованих текстах пошуки героями національної ідентичності або пережита криза, дає змогу виявити навіть у добре відомих і широко проаналізованих творах («Будинок, створений зі світанку» Н. С. Момадея, «Альманах мертвих» Л.М.Силко, «Любовні чари» Л.Ердріч) нові виміри. Отже, вивчення проблеми національної ідентичності – шлях, що вможливує краще розуміння літературного твору. Одне з конкретних завдань у межах роботи над проблемою національної ідентичності та літератури в її

літературознавчому аспекті – імагологічне вивчення того, яке уявлення про людей іншої національності відображене в поширених стереотипах, найбільш наочно втілених як в анекдотах, так і у творах масової, а іноді й серйозної культури.

Питання взаємного проникнення елементів сучасного і «традиційного» світів у свідомості представників корінних народів порушується у творчості С.Паувер («Танцівник по траві»), Л.М.Силко («Альманах мертвих»). Перехрещення цих світів утворює своєрідний «фронтір» буття між двома цивілізаціями. Якщо минуле є одночасно джерелом сили і основою комплексу меншовартості, від якого страждають нині представники автохтонних меншин континенту, то сучасність у творчості Т.Кінга («Ну, те оповідання, де Койот вирушує на Захід»), П.Райлі («Пригоди індіанської принцеси») пов'язана із тотальним споживацтвом та перевиробництвом речей, які створюють непотрібний надлишок, забруднюючи не лише довкілля, але й свідомість людей. Таким чином письменники репрезентують постмодерний світ очима корінних американців як добу реалізованої утопії переселенців до Нового Світу, яка характеризується бруталною оречевленістю.

Створюючи романи «Індіанський юрист» і «Медсин Ривер», Т.Кінг та Дж.Велч убачають своє завдання в запереченні європоцентричної універсальності культури через проголошення *іншої* універсальності, що, навпаки, має автохтонну для Північної Америки ідентичність. Це відбувається завдяки переосмисленню або навіть запереченню основ мейнстримної західної культури, які слугують підґрунтям расово-етнічних градацій членів соціуму, що існують у сучасному північноамериканському суспільстві. На сторінках романів читач має змогу проникнути в контекстуальну мережу культури «Іншого», що відбувається начебто в «обидва боки» і репрезентоване через наявні у філософії й літературознавстві теоретичні напрацювання постмодерністської естетичної теорії. Такі підходи зіставлені з проблемою розуміння «Іншого» через пошук діалогу як засобу уникнення хибного розуміння.

Рецептивна трансгресія виявляється у практиці прочитання і перечитування текстів класичної літератури Л.Оувенсом («Найгостріший зір»), С.Паувер («Танцівник по траві»), Дж.Бойденом («Оренда»), Т.Кінгом («Сидіння в садку»), Л.Ердріч («Палац Бінго»), Б.Брант («Стежина мохавків»). У творах цих письменників піддається сумніву правдивість задокументованої реальності, правомірність опису історичних подій і навіть класичних міфів, на яких ґрунтується класичний літературний канон. Лінія поділу на правдиве і неправдиве окреслюється заново всередині їхніх текстів. Письменники вдаються до іронічної гри, що повсякчас порушує нав'язані мейнстримом правила і межі. Мета цієї гри – створити наративні простори, у яких комфортно почуваються корінні американці і представники перших націй Канади. Залучаючи постмодерністські прийоми та техніки, автори некорінного походження стають знайомими Іншими для некорінного читача, впливаючи на його перцептивну спроможність віднаходити знайомі екзистенції у світі Іншого. Іронія, кіч, пастиш як трансгресивна практика у творчості Дж.Візенора («Духи»), Л.Оувенса («Гра в кості»), Ш.Алексі («Найкрутіший у світі індіанець»), Т.Кінга («Одна хороша історія, ось та») допомагає вибудовувати гетеротопну реальність, описуючи події на межі реального

та неіснуючого, ці оповіді апелюють до свідомості мейнстриму, вказуючи на особливо болючі сторінки історії США та Канади.

Тлумачення виявів різних видів ідентичності у творчості Дж.Вілера («Беззахисність»), Д.Глансі («Відштовхуючи ведмеда. Роман про Стежину сліз»), І.Брокер («Жінка ночного польоту»), Дж.Рассел («Обличчя»), Дж.Велча («Дурить кроу»), Л.Ердріч («Звіт про останні дива у Маленькому Безконяччі»), Л.М.Силко («Сади в дюнах») спонукає розглядати імперську ідентичність мейнстриму і національну ідентичність корінних народів як діаметрально протилежні системи ідеологій – антагоністичні типи свідомості та світогляду, що формують відповідні їм типи людського мислення, а отже, структурують і відповідні взаємосуперечливі форми людського сприйняття всесвіту.

Викладені національно-екзистенціальні міркування слугують підставою для виокремлення трьох домінантних критеріїв ідентичності в літературних творах, написаних представниками корінних народів Північної Америки:

- корінна ідентичність як колективне або особисте почуття, вияв чи форма суспільної свідомості, явище соціальне або індивідуально-психологічне;
- корінна ідентичність як доктрина, ідеологія або світогляд, систематизоване уявлення про світ у межах певного набору культурних і релігійних понять;
- корінна ідентичність як політичний рух, політична програма, в основі яких лежить ідеологія, доктрина або світогляд.

Застосування цих критеріїв сприяє більш глибокому осмисленню творчого й художнього досвіду сучасних письменників корінного походження, які нині є чи не найважливішими глшатаями індіанської національної ідентичності.

Сучасна мейнстримна свідомість США та Канади продовжує жити в імперській системі координат. Це потребує нового ставлення до автохтонних літературних текстів, що стають реальністю в країнах. Постколоніальна теорія – наріжна інтерпретаційна стратегія, якої потребує літературознавча критика. Попри почату реінтерпретацію основних явищ літератури корінних народів континенту, усе ще не подолане прагнення трактувати це явище як відлуння «культури, що вимирає». Аналіз літератури корінних народів Північної Америки кінця ХХ – початку ХХІ століття, з огляду на дискурсивну ідентифікацію, дає змогу репрезентувати її як унікальну частину сучасного літературного процесу США й Канади та як стійкий культурний і художній феномен у цілому. Студіювання природи літератури, традицій, витоків, контекстуально-організаційних чинників, розмаїття тематичних і рефлексивних обширів доводить, що сучасна література автохтонних народів є цілісним явищем літературного процесу сьогодення, що розвивається. За своїми внутрішніми й ситуативними законами це вияв видозміненої культурної епохи останньої третини ХХ ст. – перших десятиліть ХХІ ст., цілком самодостатня, самостійна та багатоманітна творчість, прикметна поліфонічність художніх ініціатив, що набирає обертів, стаючи дедалі цікавішою для читацького загалу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1.Шостак О.Г. Художні вираження національної ідентичності в творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження: монографія. Київ: Талком, 2020. 543с.

Рецензія на монографію:

Шимчишин М.М. Соціокультурний вимір національної ідентичності (на прикладі монографії О.Г.Шостак «Художні виміри національної ідентичності в творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження» Київ: Талком, 2020). Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Вип.2 (32). К.: НАУ, 2020. С.106-109.

Розділи у колективних монографіях

1.Шостак О.Г. Католицький дискурс і картина світу у художній системі епопеї «Любовні чари» Луїз Ердріч. Соціальні комунікації: результати досліджень-2013: колективна монографія/ під. ред. О.Холода. У 3-х т. Т.3: Галузеві соціальні комунікації. К.:КНУКіМ, 2014. С.126-153 (1,8 авт.арк.).

2.Шостак О.Г. Концепция жизни и смерти в творчестве Луиз Эрдрич. Revitalizace hopdnot: umeni a literature II: колективна монографія/під ред. Josef Dohnal. Brno: Masarykovy univerzity, 2015. С.255-263 (0,5 авт.арк.).

3.Шостак О.Г. Иронический китч как способ выявления национальной идентичности в творчестве коренных писателей Северной Америки. Revitalizace hopdnot: umeni a literature III: колективна монографія/ під ред. Josef Dohnal. Brno: Tribunu EU, 2017. С.255-264 (0,5 авт.арк.).

4.Шостак О.Г. Оппозиция свой-чужой в творчестве писателей Индейского Ренессанса. Revitalizace hopdnot: umeni a literature IV: колективна монографія/ за ред. Josef Dohnal. Brno: Tribunu EU, 2019. С.157-168 (0,8 авт.арк.).

Статті у наукових фахових виданнях

1.Шостак О.Г. Проблеми національної ідентичності у творчості письменників індіанського ренесансу США. Літературознавчі студії: Зб. наук. праць. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. Вип.14. С. 354 – 362.

2.Шостак О.Г. Ідеологема національної свідомості у творчості письменників індіанського походження. Літературознавчі студії. Київ: ВПЦ Київський університет, 2007. В. 19. Ч. 2. С.251 - 259.

3.Шостак О.Г. Архетипологія роману Леслі Мармон Сілко «Сади в дюнах». Літературознавчі студії. - К.: ВПЦ Київський університет, 2009. –В. 23. Ч.1. С. 456-463.

4.Шостак О.Г. Архетипи аніми та анімуса у романі Н.Скотта Мамадея «Древня дитина». Літературознавчі студії. К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. Вип.31. С. 452-460.

5.Шостак О.Г. Релігійний дискурс у творчості Луїз Ердріч. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. К.: Університет «Україна», 2013. Вип.27. С.437-457

6.Шостак О.Г. Втілення ідеї всеєдності у романі «Сади в дюнах» Леслі Мармон Сілко. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. К.: Університет «Україна», 2013. Вип.28. С.295-311.

7.Шостак О.Г. Образ Божої Матері у творчості американських письменниць індіанського походження Леслі Мармон Сілко та Луїз Ердріч. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. К.: Університет «Україна», 2014. Вип.29. С.301-314.

8.Шостак О.Г. Актуалізація архетипу віндіго у творчості американських та канадських письменників корінного походження. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. К.: Університет «Україна», 2014. Вип.30. С.243-257.

9.Шостак О.Г. Проблеми гностичної універсалізації в романі Леслі Мармон Сілко «Сади в дюнах». Сучасні літературознавчі студії. У просторі наукового пошуку В.І.Фесенко: зб.наук.праць. К.:Вид. центр КНЛУ,2014. С.563-577.

10.Шостак О.Г. Психоісторичний код роману «Трьохденний шлях» Джозефа Бойдена. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. К.: Університет «Україна», 2015. Вип.31. С.253-269.

11.Шостак О.Г. Вчення про священне коло як шлях до подолання національного травматичного синдрому у творчості американських та канадських письменників індіанського походження. Сучасні літературознавчі студії. Літературний дискурс: транс культурні виміри. К.:Вид. центр КНЛУ,2015. С.613-623.

12.Шостак О.Г. Кохання як імперський захват (на прикладі романів Н.Скотта Мамадея «Дім, створений зі світанку» та «Трьохденний шлях» Джозефа Бойдена). Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. К.: Університет «Україна», 2015. Вип.32. С.201-217.

13.Шостак О.Г. Спростування «білого погляду» у літературному каноні корінних народів Північної Америки. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. К.: Університет «Україна», 2016. Вип.32. С.244-258.

14.Шостак О.Г. Постмодерний кітч як шлях до вияву національної ідентичності у творчості Джералда Візенора. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб.наук.праць. К.: Університет «Україна», 2016. Вип.34. С.244-257.

15.Шостак О.Г. Сакральні та секулярні виміри дому у сучасній романістиці північноамериканських письменників корінного походження. Сучасні

літературознавчі студії. Феномен дому в літературознавчій перспективі: зб.наук.праць. К.:Вид. центр КНЛУ,2016. С.627-644.

16.Шостак О.Г. Пам'ять як інша реальність у романі Сюзан Паувер «Танцівник по траві». Науковий вісник Миколаївського національного університету ім.В.О.Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство). №2 (20), жовтень 2017. Миколаїв: МНУ ім.В.О.Сухомлинського, 2017. С.264-270.

17. Шостак О.Г. Образ хейоки-священного клоуна у романі «Танцівник по траві» Сюзан Паувер. Сучасні літературознавчі студії. Літературні виміри видовищних форм культури: зб.наук.праць. – К.:Вид. центр КНЛУ,2017. – С.496-506.

18.Шостак О.Г. Колективна пам'ять у романі Дж.Бойдена «Оренда» як засіб віднайдення національної ідентичності. Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. №1 (52), 2018. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С.38-44.

19.Шостак О.Г. Образи християнських священників у творах письменників індіанського ренесансу. Сучасні літературознавчі студії. Літературні виміри видовищних форм культури: зб.наук.праць. К.:Вид. центр КНЛУ,2018. С. 168-173.

20.Шостак О.Г. Простір як наратив національної ідентичності народу черокі у романі Діани Глансі «Відштовхуючи ведмедя. Роман про стежину сліз». Закарпатські філологічні студії: зб.наук.праць. Ужгород, 2018. Вип.5. Т.2. С.151-157.

21.Шостак О.Г. Історія дослідження корінних літератур Північної Америки протягом останньої чверті ХХ століття. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Одеса, 2018. Вип.37.Т.1. С.131-137.

22.Шостак О.Г. Літературний націоналізм у критичній думці корінних народів Північної Америки початку ХХІ сторіччя. Львівський філологічний часопис. Львів, 2019. №5. С.171-177.

23.Шостак О.Г. Сучасні твори корінних письменників США та Канади у світлі критики постмордернізму. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. №41. Київ: НАУ, 2020. С. 104-109.

Закордонні публікації та статті у виданнях, включених до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

1. Шостак О.Г. Проблемы интерпретации американских писателей-нативистов. Текст. Язык. Человек: Сб. науч. трудов в 2-х частях. Мозырь: УОМГПУ им. И.Шемякина, 2007, Ч.1. С. 216 - 218.
2. Шостак О.Г. Интерпретация библейско-христианских символов в эпопее Луиз Эрдрич «Любовные чары». На пересечении языков и культур. Актуальные вопросы гуманитарного знания: межвузовский сборник статей. Вып. 3. Киров: Изд-во ВятГГУ, 2013. 239-245.
3. Шостак О.Г. Католицька концептосфера у епопеї Луїз Ердріч «Любовні чари». Science and Education a New Dimension: Philology, 1(3). - Issue: 13, 2013.- P.202-206.
4. Шостак О.Г. Теодицея по-индейски: христианство в творчестве Луиз Эрдрич, Лесли Мармон Силко и Джордана Вилера. Актуальные проблемы современной гуманитарной науки: Научный сборник. Выпуск 3. Алматы-Каунас-Тюмень, 2014. С.36-40.

5. Шостак О.Г. Рецепція білої культури у творчості американських та канадських письменників корінного походження. Кременецькі компаративні студії :науковий часопис. Кременець 2016. Вип. VI. Т. 1. С. 307-317
6. Шостак О.Г. Опозиція «свій-чужий» у сприйнятті національної ідентичності корінних жителів Північної Америки. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Вип.1 (25). К.: НАУ, 2017. С.137-143.
7. Шостак О.Г. Пространственность как основа национальной идентичности народа чероки в творчестве Дианы Гланси. Science and Education a New Dimension. Philology. VI (50), Issue: 167, 2018 June. P.42-44.
8. Шостак О.Г. Historical and Cultural Aspects of Native American Queer Identity. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Вип.1 (31). К.: НАУ, 2020. С.174-180
9. . Шостак О.Г. The Translation of “The Grass Dancer” into Ukrainian. *Le plurilinguisme à l'épreuve de la traduction*. Nouvelle édition [en ligne]. Aix-en-Provence : Presses universitaires de Provence, 2020 (généré le 07 décembre 2020). Disponible sur Internet : <<http://books.openedition.org/pup/11658>>.

Додаткові публікації

- 1.Шостак О.Г. Перцепція мотиву «віндіго» у романі Н.Скотта Момадея «Будинок, створений із світанку». Шляхи подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей: зб.наук.праць. К.: Талком, 2015. С.129-135.
- 2.Shostak Oksana. How Much Do Ukrainians Know about Native American Culture? Global Changes in Ukraine: Global Changes in English Teaching in Ukraine. Book of Convention Papers. Львів: ПП «Марусич», 2016. С.181-183.
- 3.Шостак О.Г. Пошук національної ідентичності у суспільній думці й літературному процесі корінних жителів Північної Америки. Національна ідентичність в мові і культурі зб.наук.праць. К.: Талком, 2017. С.89-100.
4. Shostak Oksana. Formation of Native American native identity in the 20-th century. 1st International Congress on People, Power and Politics. October 19-21, 2018. Proceedings Book. Kirsehir: Ahi Evran University Press, 2018. P. 208-219.
5. Шостак О.Г. Національна ідентичність корінних народів Північної Америки очима літературної критики. Національна ідентичність в мові і культурі зб.наук.праць. К.: Талком, 2019. С.120-126.
- 6.Шостак О.Г. Постмодернізм індіанської літератури як маркер колоніального прикордоння. Національна ідентичність в мові і культурі: зб. наук. праць. К. : Талком , 2020. С. 96-101.

АНОТАЦІЯ

Шостак О.Г. Художні вираження національної ідентичності в творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження. - Монографія. Київ: Талком, 2020. 543с.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.01.04. – література зарубіжних країн. – Інститут літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено конструюванню моделі національної ідентичності у творчості сучасних північноамериканських письменників корінного походження. У фокусі розвідки – розгляд виявів національної ідентичності автохтонних народів Північної Америки як сучасного міждисциплінарного явища та аналіз її проєкцій у літературній творчості. Визначено теоретико-методологічні основи осмислення національної ідентичності у філософії, культурології, історії, літературознавстві, простежено шляхи моделювання національної ідентичності у сучасній літературі корінних народів. Висвітлено, зокрема, моделі просторової, мовної, культурно-релігійної, гендерної ідентичності, що є важливими елементами національної ідентичності корінних народів континенту. Виокремлено три домінуючі критерії ідентичності в літературних творах, написаних представниками корінних народів Північної Америки: корінна ідентичність як колективне або особисте почуття, вияв чи форма суспільної свідомості, явище соціальне або індивідуально-психологічне; корінна ідентичність як доктрина, ідеологія або світогляд, систематизоване уявлення про світ у межах певного набору культурних і релігійних понять; корінна ідентичність як політичний рух, політична програма, в основі яких лежить ідеологія, доктрина або світогляд.

Ключові слова: національна ідентичність, корінні народи Північної Америки, перші нації Канади, американські індіанці, література корінних народів Північної Америки, постколоніалізм, архетипи, корінні американці, маргінальність.

АННОТАЦИЯ

Шостак О.Г. Художественные выражения национальной идентичности в творчестве современных североамериканских писателей коренного происхождения. – Монография.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Институт литературы им.Т.Г.Шевченко НАН Украины, Киев, 2021.

Диссертация посвящена конструированию модели национальной идентичности в творчестве современных писателей коренного

происхождения. В фокусе исследования - рассмотрение проявлений национальной идентичности автохтонных народов Северной Америки как современного междисциплинарного явления и анализ их проекций в литературном творчестве. Определены теоретико-методологические основы осмысления национальной идентичности в философии, культурологии, истории, литературоведении, выяснена специфика моделирования национальной идентичности в современной литературе коренных народов. Освещены, в частности, модели пространственной, языковой, культурно-религиозной, гендерной идентичности, которые являются важными составляющими национальной идентичности коренных народов континента. Выделены три доминантные критерии идентичности в литературных произведениях, написанных писателями коренного происхождения: коренная идентичность как коллективное либо личностное ощущение, проявление общественной мысли или форма общественного сознания, явление социальное либо индивидуально-психологическое; коренная идентичность как доктрина, идеология либо мировоззрение, систематизированное в представления о мире в рамках определенного набора культурных и религиозных понятий; коренная идентичность как политическое движение, политическая программа, в основе которых лежит идеология, доктрина либо мировоззрение.

Ключевые слова: национальная идентичность, коренные народы Северной Америки, первые нации Канады, американские индейцы, литература коренных народов Северной Америки, постколониализм, архетипы, маргинальность.

SUMMARY

Shostak, Oksana. Native American National Identity in the Literature of Indigenous Writers. – Monograph.

Thesis for Doctoral Degree in Philology. Specialty: 10.01.04 – Literature of Foreign Countries. – Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation explores the construction of a national identity model in Native American literary texts. The research deals with the ways of actualizing one of the most powerful concepts of the modern world – that of ethnicity, which stands out as a constituent of the basic Native American identity concept originated in the late 20th - early 21st centuries. The relevance of the research is determined by the importance of conducting more profound study of the concept that went through the objective stages of conceptualization and got fixed in the Indigenous Studies. Identity is manifested as a

subjective feeling of belonging to a particular social group and at the same time is a source of inspiration and continuity of each individual. The existence of the identity phenomenon is caused by the social context and the inviolability of social ties in society. The study of the North American identity has been and remains to this day a problem with inexhaustible potential for researchers. Identity becomes a form of literary discourse, causing self-discovery, self-interpretation, and the opportunity to transform into the "other" in one's own country. Native American identity can be presented as a theory of social proximity and distance or as an interpretive scheme of gradual and direct discovery of oneself and the surrounding social reality through literature and social network communication. Anyhow interpretation of indigenous identity must be largely determined by a set of political, philosophical, historical, cultural, religious, ethnic concepts that dominate in a given circumstance, determining the originality of indigenous identity in these circumstances. Today makes us witness a progressive development of American Indian identity in both cultural and civilizational and psychological dimensions through literary texts.

The focus of the research is on the manifestations of the Indigenous national identity as a modern interdisciplinary phenomenon and the analysis of its projections in fiction. Theoretical and methodological foundations for understanding national identity in philosophy, culture, history, literary studies are determined, ways of modeling national identity in contemporary Native American literature are traced. In particular, the models of spatial, linguistic, cultural-religious, gender identity as important elements of the Indigenous literary texts are highlighted in the novels by L.Silko, J.Welch, S.Power, D.Glancy, J.Wiler, I.Broker. There are three dominant criteria of identity in such literary works: indigenous identity as a collective or personal feeling, manifestation or form of social consciousness, a social or individual-psychological phenomenon; fundamental identity as a doctrine, ideology or worldview, a systematized view of the world within a certain set of cultural and religious concepts; fundamental identity as a political movement, a political program based on ideology, doctrine or convictions.

The thesis sets out to study the notion of Indigenous identity in the past and present, since as a research problem in the field of Native American literature it still remains open. This deals not only with different views on the tribal theory and postmodernism as anomaly in Native American context, but also with a great number of factors influencing its solution. Representation of postmodernism anomaly is connected with language play, metaphore and special worldview within Native American literary texts. It turns out that the postmodern philosophy is aimed at widening or creating new senses in the text as a result of using markers of its vocabulary in the critical research. The present study offers a complex approach to the analysis of postmodern philosophy usage in critical approaches to Native American texts by G.Vizenor, J.Boyden, T.King, B.Brant etc. Different literary works dealing with the issues of postmodernism were analyzed from the Indigenous perspectives. Thematically linked categories present postmodern benefits for Native American novels analysis in slightly different ways. Postmodernism is a popular term among contemporary Native American critical schools. It usually refers to the abnormal phenomenon that shapes literature items in the form of modern signs and mental construal. Postmodernity of a literary text is formed with the help of linguistic means, representing the individual world image of an author, and is therefore verbalized through the set of

national elements of a literary text, providing a distinct characteristic of the author's individual style in the context of national identity construct. To describe a postmodernist worldview involves describing different linguistic units which shape its domain through deviational patterns, connotations and cultural representations. As a complex cultural phenomenon, a postmodernism is represented in texts of N.Scott Momaday, L.Owens, L.Erdrich, Sh.Alexie as attribution of a linguistic signs to a fragment of author's reality, and expression, both linguistic and non-linguistic, directly or indirectly connected to the text. Native American postmodernism is also viewed as a cultural significance that is aesthetic or spiritual value of the text. The Indigenous postmodern critical approach is viewed as author-individual phenomenon, which has different positions in target reader's cultural system, thus causing difficulties in interpretations and finding meanings in the source text. The suggested exploration concentrates on the multiplicity of works focused upon the usage of postmodernists philosophy as an agent of variable reproduction of the main types of the cultural peculiarities in the Indian literary texts. It includes the analysis of the language anomaly, its functions in the text and the strategies of reproducing its conceptual sense with the literary means. According to the results of the research adequate postmodernist variables is predetermined by a number of factors, both objective and subjective, that make up Indigenous challenges in the process of rendering of the Native American literary texts.

Key words: Native Americans, national identity, the First Nations of Canada, American Indians, Indigenous literature, postcolonialism, archetypes, marginality.